

EL SÍNDIC MUNICIPAL A CORTS
A LA CORONA D'ARAGÓ,
DURANT EL REGNAT D'ALFONS EL MAGNÀNIM:
EL CAS DE LLEIDA

ESTHER MARTÍ I SENTAÑES¹

Resum: Es ressalta la importància del síndic municipal enviat a les Corts, com a representant del braç reial, una figura poc estudiada fins el moment, malgrat que ens aporta molta informació. A partir de l'estudi dels memorials que la ciutat —en aquest cas Lleida— facilita a aquests missatgers, a l'article s'estudien les relacions d'aquest nucli urbà i les Corts catalanes, fent especial insistència en els assumptes i les relacions que es desencadenen dins del braç reial, com també les negociacions que es mantenen amb la Corona.

Paraules clau: Corona d'Aragó; Corts; Ciutats reials; Síndics municipals; Segle XV.

Abstract: This paper underscores the importance that the local attorney had at the Courts, as a representative of the King's Estate. In spite of the fact that this figure has not been wholly studied up to now, it furnishes us with a lot of information. Analyzing the Memorials given to these messengers by the government of the city—in this case Lleida—, it is possible to study the relationship between Lleida and the catalan Courts and, especially, what happened into the King's Estate and the arrangements that the city kept up with the Crown.

Keywords: Crown of Aragon; Courts; Royal cities; Local Attorney; Fifteenth century.

SUMARI

1. Estat de la qüestió.- 2. La documentació. 2.1. Les convocatòries de corts. 2.2. Elecció dels síndics i el seu nombre, i posterior partida a corts. 2.3. L'origen social dels síndics. 2.4. Altres tipologies de síndics. 2.5. Els memorials o instruccions que reben els síndics. 2.6. El consell especial i la seva composició. 2.7. Els donatius reials. 2.8. Problemes entre els grups ciutadans al municipi i a les corts. 2.9. Els sous que reben els síndics a corts. 2.10. Altres personatges relacionats amb els síndics a corts. 2.11. Contactes amb altres ciutats per afers de

¹Universitat de Lleida. Aquest treball s'ha realitzat gràcies al suport d'una beca FPI de la Generalitat de Catalunya.

Data de recepció de l'article: gener 2004. Data d'acceptació i versió final: juny 2004.

les corts o per altres assumptes. 2.12. L'estat d'empenyorament de les finances urbanes.- 3. Conclusions.

La figura del síndic municipal com a representant de les ciutats i viles reials a les assemblees de corts és un dels temes menys estudiats encara dins el món de les institucions representatives del país. Malgrat disposar d'una completíssima col·lecció de treballs tant sobre municipi com sobre les corts, als que ara no farem esment, l'estudi del síndic municipal enviat a corts resulta en bona mesura encara un camp per explorar, malgrat ésser un magnífic nexa d'unió d'aquestes dues institucions.

L'elecció del període de temps que tractem en aquest treball (1435-1458), és a dir, bona part del regnat d'Alfons el Magnànim, incloent les lloctinències, primer de la seva esposa, la reina Maria, i després del seu germà, el futur Joan II², no és fortuït, sinó que respon a la gran quantitat de documents relacionats amb els síndics o missatgers a corts que hem trobat per aquest període cronològic. I per un altre costat també ens ha interessat molt l'ambient prebèl·lic, per dir-ho d'alguna forma, que es viu en els anys centrals del segle, ja que és una etapa molt rica des del punt de vista de les tensions i antagonismes que es reflecteixen a les corts entre l'oligarquia pactista i la monarquia.

1. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Encara que sembli contradictori disposem de pocs treballs que facin referència al nostre tema d'estudi. Destaquem els articles de Bonifacio Palacios³, per la ciutat de Saragossa i Juan Luis Palos⁴, que malgrat centrar-se en l'època moderna és de gran utilitat. També resulten del tot interessants per tal d'establir un marc comparatiu els treballs de José A. Alabau i Rosa M.

²Julio VALDEÓN, *Los Trastámaras. El triunfo de una dinastía bastarda*, Ed. Temas de hoy, Madrid, 2001, pp. 171-174.

³Bonifacio PALACIOS, *La representación municipal en Cortes. Estudio de la figura del procurador de Zaragoza a mediados del siglo XV*, in "La Ciudad Hispánica durante los siglos XIII al XVI", (1985), pp. 1241-1267.

⁴José Luis PALOS, *Un sector específico de diputados: los síndicos municipales y capitulares*, in "Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional", Barcelona, 1991, pp. 394-401.

Muñoz respecte el regne de València⁵. Centrant-nos en el cas català, i més concretament en la Ciutat de Cervera ens fem ressò dels treballs de Max Turull⁶, perquè la riquesa de la documentació consultada d'aquest municipi al llarg del segle XIV ens resulta molt útil per poder comparar-la amb la de l'Arxiu Municipal de Lleida. A més, Turull en els seus treballs també exposa tot un seguit d'anotacions sobre la figura del síndic que són de gran utilitat. Finalment destaquem per la ciutat de Lleida el treball d'Esther Martí a l'entorn dels memorials que es creen per fixar la manera d'actuar dels síndics enviats a corts, a mode d'una primera aproximació a la figura d'aquests procuradors enviats a corts⁷.

2. LA DOCUMENTACIÓ

La major part de la documentació consultada pertany a l'Arxiu Municipal de Lleida, i correspon majoritàriament a sèries epistolars entre els consellers de Lleida i els seus síndics enviats a corts, però també cartes enviades a altres ciutats reials com Barcelona, Girona o Perpinyà i les corresponents respostes d'aquestes sobre temes relacionats sovint amb el braç reial, malgrat que altres cops aquests contactes també compreguin més aspectes. També hem recollit informació referent a les diverses cartes reials enviades a la ciutat, sobretot de la lloctinent del rei, la reina Maria, vinculades a temes de corts o simplement demanant la presència dels síndics per altres afers. Sovint aquestes cartes van acompanyades de la resposta que els síndics exposen a les corts, per la qual cosa aquesta documentació resulta altament

⁵José Antonio ALABAU, "Per tot be avenir de la nostra vila. El sistema representatiu de las villas reales en las Cortes valencianas durante la Baja Edad Media. Alcoy en las Cortes de 1443-46", in «53è Congrés de la Comissió Internacional per a l'estudi de la Història de les Institucions Representatives i Parlamentàries», Barcelona, 3-6 setembre 2003; preactes pp. 271-87. La comunicació de la professora Rosa Maria Muñoz és en curs de publicació.

⁶Max TURULL, *La configuració jurídica del municipi Baix-Medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, Fundació Noguera, 1990, pp. 309-316. I més recentment del mateix autor, *Síndicos a corts. Perfil social, polític i institucional de los representantes ciudadanos a corts y parlamentos en Cataluña (1333-1393)*, in «XVIIè Congrés d'Història de la Corona d'Aragó» *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als Decrets de Nova Planta*, Barcelona-Lleida, 2000 (3 vols.), Barcelona, 3003 [En endavant «XVII CHCA»], Vol. III, pp. 899-1011.

⁷Esther MARTÍ, *Els memorials o instruccions per als síndics a corts de la ciutat de Lleida durant el regnat d'Alfons el Magnànim*, in «Preactes del 53 Congrés de la Comissió Internacional per a l'estudi de la Història de les Institucions», citat, pp. 1073-1091.

valuosa. I òbviament també hi ha una bona part de documentació que fa referència explícita tant a les instruccions donades als síndics quan han d'anar a les corts, com a la seva elecció, documentació de vital importància com veurem tot seguit.

2.1. Les convocatòries de corts

La documentació que trobem lligada als síndics sovint ens aporta valuoses informacions sobre la convocatòria de corts. D'alguna forma, aquest acte protocolari, propi del cerimonial de l'època, és el tret de sortida de tot un procés de llarga durada (convocatòria, la proposició reial, diferents aspectes relacionats amb la legislació del país, la satisfacció dels greuges, i el donatiu)⁸. És clar que tot aquest procés es pot veure interromput per diversos motius, com veurem tot seguit.

La convocatòria, però, també és un dels elements que genera més fricció entre monarca i els tres braços, perquè només el rei pot convocar corts⁹, malgrat que els estaments intentaran si no arrabassar-li, si limitar el seu marge d'actuació, almenys obligant a què es convoquin corts generals un cop per any¹⁰, malgrat que com veurem no sempre és així¹¹.

Sovint les corts s'interrompen bruscament per diversos motius. Per exemple, per causa de malaltia del monarca o del lloctinent, o perquè s'havia d'atendre algun assumpte més important, i convocar en conseqüència corts en un altre regne. Però una de les principals causes de paralització d'aquestes assemblees foren les epidèmies de pesta. A partir de la carta que els síndics

⁸Per tenir localitzades les corts d'aquest període vegueu Antoni UDINA, *El Braç Reial a les Corts Catalanes durant el regnat del Magnànim*, in «XVII CHCA», Vol. III, pp. 1013-1021.

⁹Excepcionalment (en cas de guerra o el més corrent, absència del rei del Principat) s'accepta que les corts siguin convocades pel Lloctinent general. En els casos estudiats les corts solen ser convocades per la reina Maria, l'esposa d'Alfons el Magnànim, car ell es troba absent, immers en els seus afers italians. Així, en una resposta que la reina Maria tramet als tres braços convocats a les Corts de Barcelona de 1446-48, hi trobem: «La senyora Reyna (...) respon e diu que jatsia cregua que lo Senyor li haze pogut comunicar axi com ha de fet, bastant e plen poder de convocar corts (...)» (*Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña. Cortes de Cataluña*, Vol. XXI, Ed. Madrid, Real Academia de la Historia, 1915, pp. 233-234).

¹⁰Oriol OLEART, *Organització i atribucions de la Cort General*, in «Les Corts a Catalunya», citat, pp. 16-17.

¹¹Normalment es segueix el principi de periodicitat de les reunions que els estaments aconsegueixen entre 1283 i 1302, però no sempre es compleix, per diversos motius apuntats més avall. Miguel Àngel LADERO, *El ejercicio del poder real en la Corona de Aragón: Instituciones e instrumentos de gobierno* (s. XIV-XV), in «En la España Medieval», 7 (1994), pp. 80-81.

de Lleida, enviats a les Corts de Perpinyà, trameten als paers i prohoms de la ciutat al 1450, sabem que una epidèmia de pesta¹² ataca aquesta ciutat, i la reina Maria decideix suspendre-les i traslladar-les a Vilafranca del Penedès¹³. Les sessions es reiniciaran pràcticament dos mesos després, al febrer, amb els perjudicis que comporta a tots el retard i sobretot el nou desplaçament. I un cop començades les corts, Lleida hi envia Ramon Riambau com a síndic, perquè l'altre missatger triga a arribar a la ciutat al trobar-se a Cubells, intentant escapar segurament d'una mort probable si restava a Lleida¹⁴. Per tant, ens trobem a meitat d'abril i Bartomeu Maull encara no ha arribat a les corts. Aquest fet devia resultar força habitual, i si hi afegim les dificultats per expedir cartes i que arribin a temps a la ciutat i a l'inrevés, com apuntava Palos¹⁵, veiem que més d'un cop les corts es podien aturar a causa que els diferents braços, en aquest cas el reial, no comptaven amb actuacions clares, car primer calia saber què havien de respondre els síndics a les propostes reials o dels altres membres del braç, i després posar-se d'acord dins el mateix braç per respondre al monarca.

També podia donar-se la situació que les corts s'interrompessin en cas de guerra o d'alguna forta amenaça. Per exemple tenim diverses referències que ens alerten d'alguna escomesa de tropes franceses a la ciutat de Lleida l'any 1438¹⁶. Automàticament cessen l'intercanvi de correspondència i les sessions del consell general que estaven tractant temes concernents a les corts celebrades a Montsó. De fet, l'amenaça d'invasió per tropes franceses es manté durant tot aquest període, i a les corts de 1440 celebrades a la ciutat de Lleida, i també en les posteriors de 1442, la reina Maria farà referència a la

¹²Per tenir localitzades les diferents epidèmies de pesta i quan duraren, resulta molt útil la consulta del llibre de Manuel CAMPS CLEMENTE, Manuel CAMPS SURROCA, *La pesta del segle XV a Catalunya*, Universitat de Lleida, 1998.

¹³AML, Reg. 742, fol. 97 v. Exactament els síndics de Lleida a les corts escriuen als consellers: «No resmenys digueren e relació feren com la Senyora Reyna per ço com se començaven a morir en la Vila de Pperpinyà, ha convocada la Cort en la Vila de Vilafranca de Penedès a XI del mes de Ffebrer prop vinent» Vegeu també, *Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña. Cortes de Cataluña*, cit., XXII, p. 115.

¹⁴AML, Reg. 742, fol. 106 v. El text diu: «Als quals honorables senyors de paers prohoms e advocats fonch preposar per lo honorable misser Barthomeu Maull, paer, síndich e misatger de la dita Ciutat, com ell vingueu a nit vespre del loch de Cubells, hon té la muller e la casa per rahó de les morts, e ha sabut e vista la letra de la Senyora Reyna e la provissió sobre aquella feyta de trameter I sols misatger».

¹⁵José Luis PALOS, *Un sector específico de diputados*, pp. 397-398.

¹⁶Exactament la referència documental diu: «Actes e provisions fetes per raó de la nova de la entrada dels francesos, l'any MCCCCXXXVIII». AML, Reg. 742, fol. 10.

necessitat de la vinguda del rei de les terres italianes, davant del fort perill d'invasió que corre el Principat i la intranquil·litat de tots els estaments¹⁷. Una altra referència documental de l'any 1443¹⁸ ens deixa d'oferir notícies de les Corts de Tortosa i parla de l'entrada al Principat de les tropes del Delfí francès. Per contra, les mateixes Corts de Tortosa foren convocades un any abans, al 1442, davant les súpliques dels missatgers de la Diputació del General, precisament per la pressa que corria al Principat debatre-hi certs assumptes, donat l'imminent perill d'invasió dels veïns del nord, fet que va suposar la supressió de les corts que la reina Maria havia convocat als aragonesos a Saragossa¹⁹.

Retornem al nostre tema, les convocatòries de corts. Com hem apuntat la documentació sobre síndics és força rica en detalls sobre aquest aspecte. Per exemple disposem de la convocatòria a les corts generals celebrades a Montsó l'any 1435, enviada per la reina Maria als paers i prohoms de la ciutat de Lleida²⁰. Puntualitzem que aquestes convocatòries poden ser conjuntes per als regnes d'Aragó, Catalunya i València, o tanmateix es pot convocar corts separadament. De fet, en tot el període estudiat aquest

¹⁷Frederic UDINA, *Importància i influència de la Cort General i la Diputació del General a Catalunya*, in "Les Corts a Catalunya", cit., pp. 140-41.

¹⁸AML, Reg. 742, fol. 53. El text diu: "De ací amunt se segueixen los actes e proceyments fets per la Ciutat del ardit e nona que la Senyora Reyna hage de la conminació de la entrada o occupacio que la gent d'armes del delfí, ffill del Rey de Ffrança, o per son Capità, volien fer de la Vall d'Aran, l'any MCCCC quaranta e quatre, la qual nova la Ciutat hague a XXV de ffebrer del Any desús dit".

¹⁹"Bé creu la senyora Reyna que vosaltres no ignorau com la dita Senyora ha convocada la present Cort e quines son stades les causes per les quals la dita Senyora es stada inclinada e induhida a la convocacio e celebracio de aquella, car veritat es que la dita Senyora era en la ciutat de Çaragoça celebrant Corts als aragonesos, les quals havia convocades solament per la defensio daquell regne, e vengueren a la seva senyoria en la dita ciutat per missatgers dels diputats del General del Principat de Cathalunya mossen Andreu de Biure e en Bernat apila, dos dels diputats del dit Principat, e micer Narcis de Sent Dionis, un dels hoydors de comptes de la dita Diputacio, e suplicaren, axi de paraula com en escrits, a la dita Senyora que per provehin a la defensio del Principat de Cathalunya per raho de les gents darmes de França quis acostaven a les fronteres, convocas Corts en Cathalunya com en altra manera nos pogues bonament provehir a la dita deffensio, e que la lur misatgeria era stada delliberada e acordada per tots aquells qui de cascun stament ecclesiastich, militar e de ciutats e viles reals se eren trobats en Barchinona aplegats e congregats en la casa de la Diputacio en nombre de XXXX^a o mes, e la dita Senyora respos als dits misatgers que no obstant que la dita Senyora hagues manament del senyor Rey de celebrar Corts als valencians, e per consegüent degues anar en regne de Valencia, empero per esguard de la lur supplicacio e de la necessitat que ocrria e inclinada de gran amor vers lo dit Principat atorga de convocar e celebrar Corts en Cathalunya per la dita deffensio (...) *Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña. Cortes de Cataluña*, citat, XXI, p. 69.

²⁰AML, Reg. 742, fols. 2- 2 v.

és l'únic cop que es convoquen corts conjuntament per tots els regnes. Malgrat que aquesta és l'excepció, pot donar-se el cas que per una circumstància determinada (aquest cop semblen ser els problemes econòmics i militars que té el rei a Itàlia, i que afecten per tant a tots els regnes) es convoquin corts conjuntes. Aquest cop el lloc escollit és Montsó, i no és pas cap casualitat. En aquest emplaçament s'hi ha anat convocant sistemàticament moltes corts, bàsicament per la seva posició estratègica i pròxima tant a Catalunya, com Aragó i a València²¹.

Altres cops aquestes convocatòries van seguides de cartes de resposta al rei, en el nostre cas a la reina Maria, on se la informa que han rebut la seva carta i que es disposen a enviar-li els síndics. Però no sempre és així, alguns cops resulta impossible enviar als missatgers tant ràpidament, ja sigui perquè encara no s'han pogut detallar les instruccions d'aquests, perquè no es troben a la ciutat, o perquè encara no han pogut preparar totes les seves coses per partir. Així, entre altres, disposem de la carta enviada pels paers i prohoms de Lleida a la reina informant-la que infortunadament els seus síndics trigarien encara a arribar a les Corts de Tortosa de 1440²².

Sobre la convocatòria de Corts a Perpinyà de 1450 també en tenim notícia, aquest cop a partir d'una carta dels paers de Lleida als consellers de Barcelona, on els informen de la tramesa imminent dels seus síndics a Perpinyà l'any 1449, però abans volen saber si continua la bona amistat entre les dues ciutats, i per tant la bona predisposició per actuar conjuntament en aquests afers de corts²³. És clar que com en el cas anterior els dies passen i els síndics encara no hi han arribat, i uns mesos més tard de l'inici de les dites corts, ja al 1450, els prohoms de Lleida demanen excuses a la reina Maria pel retard en trametre els seus representants, mentre asseguren que s'apresuraran a fer-ho sense més dilació²⁴.

Sovint aquests retards, a jutjar per la documentació consultada força habituals, acaben amb la paciència del monarca, que veu com es paralitza el ritme de les corts, o fins hi tot la seva obertura. Resulta força freqüent, doncs,

²¹Oriol OLEART, *Organització i atribucions de la Cort General*, pp. 18-19.

²²AML, Reg. 742, fol. 41. "Jat sie la Ciutat vostra de Lleyda, hara elects sindichs per entervenir en les corts e actes de aquelles per vostra Senyora convocades novament en la ciutat de Tortosa, als cathalans. Mas per que encara axí presents com la cosa requirie, los dits sindichs no son prests per partir e anar o esser a la jornada qui les dites corts se deven principiar".

²³AML, Reg. 742, fol. 70.

²⁴AML, Reg. 742, fol. 77.

trobar cartes que contenen esbroncades de la reina Maria, on crida l'atenció al consell general de les ciutats reials, al mateix temps que els anima a trametre-hi els seus síndics immediatament²⁵.

2.2. Elecció dels síndics i el seu nombre, i posterior partida a corts

Un cop formalitzada la convocatòria a corts cada ciutat ha d'eleger els seus síndics per enviar-los-hi el més aviat possible. Malgrat que inicialment el fet sembla no tenir més rellevància, no obstant és essencial, perquè s'està decidint quina persona o persones representaran la ciutat i per tant els seus interessos davant del braç reial i també dels altres dos braços i del rei. Dissortadament ben poca informació tenim sobre aquest tema, d'altra banda cabdal per entendre bona part de les lluites entre la mà major i la mà mitjana a les ciutats reials catalanes. Bonifacio Palacios en dóna alguna referència, però sempre per Aragó. Les notícies, no obstant, continuen essent força confuses. Poc es coneix prèviament a la data de 1442, quan la reina Maria intervé en les eleccions dels procuradors aragonesos a corts implantant el règim de la insaculació, malgrat que un procurador sempre era elegit pel Jurat en Cap de la ciutat²⁶. Max Turull també apunta respecte als síndics municipals ceriverins que tot i que sabem que aquests missatgers eren escollits pel consell de la ciutat, la documentació no aclareix si hi havia prèviament candidats que optaven a la sindicatura, o si per contra, els elegits no s'havien presentat per avançat²⁷.

Cal suposar que anteriorment aquestes eleccions eren controlades directament per un sector específic del consell municipal, amb els danys que això ocasionava a la resta del consell, que no veia mai representats els seus

²⁵En una carta que la reina Maria envia als consellers de Barcelona al 1452, els prega que trametin els seus síndics a les Corts convocades a Vilafranca del Penedès, tot dient: "marvellada som com no havets tramesos vostres sindichs per entendre en los actes de la Cort e en los afers concernents servey del senyor Rey e nostre, car nos ha be ja deu jorns passats som aci, e no havem vist que nengu sia vengut, per la qual raho los afers del dit Senyor sen dilaten grantment e prenen gran turbació, per que us pregam, encarregam e manam sins desijats servir e complaure que de continent trametats vostres sindichs, per tal que puxa entendre en los actes de la Cort ab aquella celeritat ques pertany e lo servey del dit Senyor requer". (...). (*Cortes de los Antiguos Reinos*, cit., XXII, p. 232).

²⁶Bonifacio PALACIOS, *La representación municipal en Cortes*, pp. 1247-1248.

²⁷Max TURULL, *La configuració jurídica*, p. 310.

interessos a corts, ni podia demanar privilegis que els beneficiessin obertament, ni tampoc exigir que es tinguessin en compte els seus greuges.

Respecte als síndics enviats a les Corts Catalanes disposem, sempre dins el període esmentat, d'algunes referències documentals en el cas de Lleida, que aporten una mica de llum tant sobre el sistema d'elecció, com sobre qui són els elegits.

Així, per l'elecció dels síndics que han d'intervenir precisament a les corts celebrades a Lleida al 1440, la reina Maria estableix que el consell general els elegeixi de la forma que cregui més adient, i en aquest cas se'ls elegeix a *caxó*, és a dir, tot el consell general vota nominalment, i els dos personatges que tinguin més *veus*, per tant vots, seran els escollits²⁸, en aquest cas en Jaume Navarra i misser Narcís de Canelles.

Però pocs dies després en Jaume Navarra ha de deixar d'assistir a les corts per motius de salut, i el consell general passa a escollir un substitut per la mateixa fórmula anterior²⁹. Però aquest cop després de la votació dos noms tenen el mateix nombre de vots, i s'ha de procedir a desempatar. Els problemes comencen aquí, perquè si sembla que hi ha absoluta unanimitat dins el consell general sobre com s'ha de fer l'elecció dels síndics (a *escrutini* o *caxó*), en el cas d'empat de vots la cosa ja no està tant clara. El consell general delibera què cal fer, i decideix per majoria que s'emprarà el sistema de la galleda plena d'aigua amb dos rodolins a l'interior, un amb cada nom dels elegits, i un infant traurà una boleta amb un nom escrit, i aquest va ésser el de l'honorable Gispert Mateu, que serà nomenat síndic juntament amb misser Canelles³⁰.

Malgrat tot, hi ha un sector del consell que s'oposa a aquest sistema d'elecció, que recordem fou implantat per Pere III, precisament per intentar acabar amb l'antic sistema de cooptació, que afavoria el domini absolut de la mà major, barrejant atzar i elecció al mateix temps³¹. Cal pensar doncs, que

²⁸AML, Reg. 415, fols. 46 v- 47. El text diu "...per que plàcie al present consell general fer elecció de síndichs en aquella forma e manera que.ls sia plasent. Acorda lo present consell que fossen elects dos síndichs, ço és un notable ciutadà e un doctor..."

²⁹AML, Reg. 416, fol. 7-10 v. "que lo dit síndich sie elet a scrutini o caxó, segons és acustumat, e aquell qui's trobara haver més veus o vots sie síndich ensemps e insolidum ab lo dit honorable micer Narcís de Canelles, ab aquella potestat que als dits honorables en Jacme Navarra, prohòmen, e micer Narcís de Canelles fonch donada".

³⁰AML, Reg. 416, fol. 7-10 v.

³¹Per una visió àmplia d'aquest període consulteu Ramon d'ABADAL, *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*, Barcelona, Ed. 62, 1972. Vegeu també Jesús LALINDE, *Las instituciones catalanas en el siglo XIV (Panorama historiográfico)*, in «Anuario de

eren força freqüents les baralles per aconseguir que un determinat síndic no anés a corts o a la inversa, perquè una mà o l'altra es sentien força perjudicades.

També la documentació estudiada ens dona força informació sobre el nombre de síndics que una ciutat presenta a corts. J.L. Palos en el seu treball anteriorment citat ja esmenta que no totes les ciutats poden enviar-hi el mateix nombre de síndics. Es tractava d'una qüestió de privilegis. Així, durant el segle XVI Barcelona pot enviar-hi a més del conseller en cap, que és el president del braç reial, quatre síndics o missatgers més. Perpinyà tres i Lleida, Girona i Tortosa dos³². Malgrat tot això no sempre es compleix. Com veurem més endavant l'elevat cost que comportava per la ciutat tenir diverses persones a les corts, sovint suposava enviar-ne només les imprescindibles, tenint en compte a més que cada municipi només disposava d'un vot, independentment de la gent que hi enviés.

En el cas de Lleida normalment i durant el període estudiat, s'acostuma a enviar a corts dos síndics, un ciutadà honrat i un jurista, com veurem en el punt següent. Hi ha alguns casos en què puntualment i per diverses causes (indisposició, no trobar-se a la ciutat, etc) Lleida sols hi envia un missatger, però hi tramet l'altre tan aviat com és possible. Perquè si bé és cert que poder enviar un determinat nombre de síndics és una qüestió honorífica, també deu ser útil enviar-hi més d'un home a fi de tenir la ciutat ben informada del que passa i poder assistir sempre a les sessions de les corts. Barcelona, per exemple, durant aquest període podrà enviar fins a quatre síndics o missatgers a les corts, tres ciutadans i un jurista, i igualment que a Lleida s'elegeixen per voluntat de la lloctinent reial *en aquell nombre e en aquelles manera e forma que al dit conçell fossen plasents*³³. Com els síndics lleidatans, també són elegits pels consellers de la ciutat, però a més per XII prohoms, pel mateix mètode del *scrutini*, consistent en posar els noms de les persones a qui cadascú vota en un paperet que es diposita en una capsa, i qui més vots té, és elegit com a síndic. Igualment que a Lleida, el govern municipal de Barcelona també escolleix un consell de vint-i-quatre homes, que equivaldria al que la documentació municipal lleidatana anomena *consell*

Estudios Medievales", 7 (1970-71), pp. 623-632. I també M.A. LADERO, *El ejercicio del poder real en la Corona de Aragón: Instituciones e instrumentos de gobierno (s. XIV-XV)*, in «En la España Medieval», 7, Ed. Complutense, Madrid, 1994, pp. 31-93.

³²José Luis PALOS, *Un sector específico de diputados*, pp. 395.

³³*Cortes de los Antiguos Reinos*, cit. XX, p. 339.

especial, compostat per prohòmens de cascuns staments, los quals consellaven en los actes occorrens de la dita cort ab plen poder de mudar e variar altres en loch de absents o en altra manera empexats per qualsevol cas o necessitat. En tot cas, com veurem més endavant, aquest consell especial en el cas de Lleida no està compostat per un nombre fix d'integrants, i malgrat estar obert a membres de la mà mitjana, l'àmplia majoria dels seus components són membres de l'oligarquia urbana.

Un altre tema que ens aporta força informació relacionada amb l'elecció del síndic, abans de partir cap a les corts, és l'acte del jurament que aquests fan. Si bé és bàsicament un acte solemne, dins la línia del cerimonial de l'època, també és la forma que ratifica el compromís dels síndics a defensar els afers de la ciutat.

En tenim diverses mostres en el cas de Lleida. Un dels documents més complets és precisament el que acabem de citar, on s'elegeix un altre síndic al no poder exercir Jaume Navarra. Aquest nou síndic jura, com era costum de fer, sobre els Evangelis tot dient: *yo jur que no vendré contra l'erbatge, ordinacions, ne privilegis de la Ciutat, e tot ço que-ls altres síndichs han jurat*³⁴.

Aquest jurament sol fer-se en presència dels paers i del consell general³⁵, jurant també respectar el Sagrament i les instruccions a ells donades per anar a les corts³⁶.

2.3. L'origen social dels síndics

A partir de la documentació consultada també podem realitzar una primera aproximació a l'origen social dels síndics, malgrat que necessitaríem

³⁴AML, Reg. 416, fols. 7-10 v.

³⁵AML, Reg. 742; fol. 61 v. "E de continent los dits honorables síndichs en presència dels dits honorables pahers e prohòmens prestaren lo sagrament acustumat en poder del honorable Johan de Capstany, paher desús dit, segons és acostumat".

³⁶AML, Reg. 742, fols. 76 v-77. B. Maull i J.Riambau abans de partir vers les Corts de Perpinyà al 1449: "Prestaren lo sagrament e homenatge segons les instruccions a ells donadores demunt contengudes volen e atés segons que es acostumat, lo qual sagrament e homenatge prestaren en poder del dit honorable Bernat Graylla, paher". També al 1454 trobem el jurament prestat per un altres síndic abans de marxar a les Corts de Barcelona: AML, Reg. 742, fol. 137 v. "Lo dit honorable en Pere Cardona, síndich desús dit, presta sagrament e homenatge en presència del honorable en Bernat Navarra, paher en cap, present lo dit honorable mossen Johan Quintana, paher, en virtut dels quals promés haver sabre clarament en la dita misatgeria e regir en aquella segons les instruccions a ell donades e desús inscrites, e altres instruccions aconsellat per los altres síndichs".

disposar de més documentació, tasca que ja estem realitzant cara a propers treballs.

Qui eren aquests representants ciutadans a les corts? La pregunta es revesteix d'una gran importància si tenim en compte que, com hem apuntat anteriorment, són qui representen els interessos de la ciutat davant dels altres estaments i del rei. Per tant fàcilment deduïm que necessàriament representen els interessos d'una facció ciutadana³⁷.

Els documents especifiquen que normalment els síndics solen ser un notable ciutadà, un ciutadà honrat doncs, i un doctor en lleis, un jurista. Per tant, són persones molt preparades, doctes, que saben el que es fan i coneixen les lleis del país. A priori podria semblar-nos que pertanyen a la mà major, car que de moment no podem generalitzar, però la majoria de noms que hem trobat documentats pertanyen a famílies d'aquesta mà.

Molts d'ells ja han estat paers³⁸, com és el cas de Joan Riambau, i altres com el seu inseparable company a les corts de Perpinyà i Vilafranca del Penedès, Bartomeu Maull, ho serà al mateix temps que exerceix com a síndic, amb els problemes de protocol que això ocasiona³⁹. De fet, els Riambau són una de les famílies amb més força dins del consell general. Al 1355 trobem ja a Nicolau Riambau com a paer de la ciutat⁴⁰, i a l'any 1444 Joan Riambau, és integrat als prohoms del capbreu⁴¹.

Altres com Antoni i el seu fill, Pere Cardona, pertanyen a una de les famílies amb més força dins el consell general. El primer fou el síndic o missatger enviat a les Corts de Barcelona de 1436-37, juntament amb Jaume

³⁷Rosa María MUÑOZ, *Las ciudades y las cortes: la presencia de las oligarquías urbanas en las cortes a Alfonso el Magnánimo*, en «XVII CHCA», cit. Vol. III, pp. 678-679.

³⁸Turull, basant-se en la documentació del segle XIV del municipi de Cervera, exposa que la majoria dels síndics municipals enviats a corts havien exercit de paers. Max TURULL, *La configuració jurídica*, p.16.

³⁹AML, Reg. 742, fol. 101 v. "...miser Borthomeu Maull e en Johan Riambau, síndichs per en lo beneyt nom de Déu vagen a les dites corts e que partesquen disabte primervinent per lo matí. Item que lo dit miser Borthomeu Maull, si bé ses paer, per can si vol cal anar ab càmara ni ab verguer".

⁴⁰Pergamins, *Catàleg de l'Arxiu Municipal de Lleida*, 1998, pergami 364, p. 114.

⁴¹AML, Reg. 418, fol. 38. Cal esmentar que la Prohomenia del Capbreu representa una junta de prohoms, una mena de consell especial, que s'ocupa de vetllar per la defensa dels privilegis, l'admissió d'oficials reials, la imposició i la bandera. Rafael GRAS DE ESTEVA, *La Pahería de Lérida. Notas sobre la antigua organización municipal de la ciudad (1149-1707)*, Lérida, 1911, p. 45.

Navarra primer, i Simó Sunyer⁴² després. Pere Cardona també serà a la vegada paer i síndic⁴³, en concret a les polèmiques corts de Barcelona de 1454, quan serà substituït per Francesc de Bosch i Jaume Riquer. També cal remarcar que Pere Cardona anteriorment fou també oïdor de comptes de la Diputació del General entre 1448 i 1450⁴⁴. De fet, trobem membres de la família Cardona ocupant càrrecs de síndics a corts, tant al Braç reial, com al militar, fins ben entrat del segle XVI⁴⁵.

Els Navarra, una altra de les grans famílies que controlen el govern urbà⁴⁶, ja hem vist també que ocuparan el sindicat almenys durant dos cops en aquests període, sempre amb la figura de Jaume Navarra, síndic enviat a les corts de 1436-37 celebrades a Barcelona, i a les de Lleida de 1440.

De la família Bosch en tenim menys referències, però sabem que almenys des del segle XIV sempre han ocupat càrrecs importants dins el municipi. Així, al 1314 Pere de Bosch és elegit com a síndic de la ciutat⁴⁷ (més endavant veurem que no és el mateix que síndic a corts), i uns anys després vers 1368, Francesc de Bosch és nomenat paer⁴⁸, i al 1405 el trobarem també com a síndic de la ciutat⁴⁹, i tres anys després, al 1409, exercirà de síndic a les corts de Barcelona, juntament amb Francesc Basset⁵⁰. Misser Jaume Riquer, l'altre síndic company de Francesc de Bosch en les

⁴²Misser Simó Sunyer forma part de la mà major i al 1438 forma part d'un consell especial amb plens poders per deliberar sobre la necessitat de prestar assessorament a la ciutat de Cervera davant la reina Maria. AML, Reg. 414, fols. 40-41. Anteriorment, l'any 1432 ja va exercir com a síndic enviat a corts, *Cortes de los Antiguos Reinos*, XVIII, pp. 217-218.

⁴³AML, Reg. 742, fol.137 v.

⁴⁴Josep Maria SANS TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, I, Generalitat de Catalunya, 1994, p. 111. Vegeu també DD.AA., *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus Presidents (1359-1518)*, I, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2003, pp. 170-172.

⁴⁵Francisco J. MORALES, *Ciudadanos y burgueses honrados habilitados como síndicos del Brazo Real en las Cortes del Principado de Cataluña. Dinastías de Trastámara y Austria. Siglos XV y XVI (1410-1599)*, in «Hidalguía», Madrid, 1995, p. 94.

⁴⁶A finals del segle XIII, concretament l'any 1286 trobem a Pere Navarra com a paer de la ciutat. *Pergamins, Catàleg de l'Arxiu Municipal de Lleida*, pp. 61-62.

⁴⁷*Ibidem*, pergami 83, p. 76.

⁴⁸*Ibidem*, p. 128.

⁴⁹*Ibidem*, pergami 170.

⁵⁰AML, Reg. 405, fols. 29-29 v.

corts de Barcelona de 1454-58, també és un membre de la mà major, que al 1436 el trobem formant part del grup dels cinquanta consellers⁵¹.

Dels síndics enviats a les corts de Barcelona de 1446-48, Nicolau Agulló i Bertran Depeus, també pertanyen sense cap mena de dubte al selecte grup de famílies que controlen el govern urbà. El primer, al 1409 el trobem formant part, o almenys un familiar directe, del consell general⁵². Més endavant al 1440, el trobem formant part del consell especial que ha d'aconsejar als síndics enviats a les Corts de Lleida, juntament amb Gispert Mateu⁵³. I finalment a l'any 1444 troben Joan Agulló com a membre del consell dels vint-i-dos del consell general⁵⁴. Bertran Depeus també forma part del consell general l'any 1440⁵⁵, i entre 1440 i 1441 trobem un tal Pau Depeus formant part del consell de vuit dins el consell general de la ciutat de Lleida⁵⁶.

Narcís de Canelles és elegit com a paer al 1441⁵⁷, i exercirà de síndic en determinades ocasions dins les corts celebrades el mateix any a la ciutat, i tornarà a ser reelegit com a paer l'any 1442, juntament amb Jaume Vidal⁵⁸. El mateix any, també serà elegit com a advocat de la ciutat, càrrec compartit amb Bartomeu Maull, car tots dos eren a la vegada doctors en decrets i en lleis, respectivament⁵⁹. I finalment un any després Canelles serà elegit com a síndic a les Corts de Tortosa, juntament amb Gispert Mateu, membre de la mà major, i passarà a formar part del consell del vuit⁶⁰, que durant la durada de la seva sindicatura exercirà també com a oïdor de comptes de la Diputació del

⁵¹AML, Reg. 413, fols. 1-3.

⁵²AML, Reg. 405 fols. 36-37 v.

⁵³AML, Reg. 416, fols. 7-10 v.

⁵⁴AML, Reg. 418, fol. 1. Cal assenyalar que, com indica Rafael GRAS DE ESTEVA, *La Paheria de Lérida*, pp. 74-75, el consell de vint-i-dos és anomenat *consell particular*, ideat per reunir amb més facilitat que el consell general als seus components i perdre les decisions que correguessin més pressa. Igualment el *consell de vuit*, d'ençà a les reformes de Pere III realitzava funcions sancionadores a qui no respectava les ordenances de la ciutat.

⁵⁵AML, Reg. 416, fols. 1-2.

⁵⁶AML, Reg. 417, fols. 1- 2 v.

⁵⁷AML, Reg. 416, fols. 21-23.

⁵⁸AML, Reg.417, fols. 50-51 v.

⁵⁹AML, Reg. 417, fols. 31-32 v.

⁶⁰AML, Reg. 416, fol. 1-2.

General entre 1443 a 1446⁶¹. Anteriorment, durant l'any 1436, també fou paer, juntament amb Joan Sassala i Joan Vines⁶².

Per tant, veiem com el predomini dels magnats urbans, aquesta classe composada per rics mercaders, homes de finances, que amb els anys han esdevingut també rics terratinents, aquesta facció ciutadana, la mà major, controla perfectament a qui envia a les corts, amb el descontentament que això devia ocasionar als altres grups urbans, mà mitjana, menor i gremis.

D'altra banda, tal com hem vist, si qui sempre sol sortir com a síndics pertanyen a aquesta mà, coneixent com es feia el sistema d'elecció, una veu un vot, cal entendre que els ciutadans honrats controlaven la major part del consell general, és a dir del govern de la ciutat, fet que a curt termini serà motiu de grans batusses ciutadanes, sobretot a Barcelona, però per força també a altres ciutats, i Lleida no n'és cap excepció.

2.4. Altres tipologies de síndics

Malgrat que aquest tema s'escapa dels nostres objectius, ens ha semblat necessari discernir entre els síndics o missatgers enviats a corts i altres tipologies de síndics o missatgers que també ens troben en la documentació estudiada, perquè la similitud dels noms pot donar lloc a greus confusions.

R. Gras de Esteva⁶³ ens parla del síndic de la ciutat o síndic ordinari, un oficial municipal, com el racional o els advocats municipals. Les seves funcions no deixen d'assemblar-se però amb les dels nostres síndics en alguns aspectes, com vetllar per la conservació dels privilegis i franquícies de la ciutat i oposar-se a qualsevol infracció comesa per els oficials reials o per el mateix consell o pels paers. Aquest síndic no s'ha de confondre amb els síndics que actuen com a representants de la ciutat a les corts, si bé convé esmentar que també podem trobar aquests representants de les universitats en altres situacions, i no només en l'àmbit de les corts.

⁶¹J. M. SANS I TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, citat, I, p. 92. El text diu: "En aquest dia los deputats, intervinents los oïdors de comptes, provehiren en Gispert Matheu, ciutedà de Leyda, per lo restant del corent trienni, de la colecta de Leyda, la qual ere stada comanada per lo dit trienni a'n Ffrancesch del Bosch, defunct".

⁶²AML, Reg. 413, fol. 1-3.

⁶³Rafael GRAS DE ESTEVA, *La Paheria de Lérida*, p. 80.

Resulta força freqüent trobar aquests personatges com a representants de la ciutat davant del rei, o en el seu defecte del lloctinent reial. És important diferenciar-los dels síndics que trobem a les corts, perquè si bé és cert que alguns cops es tracta de les mateixes persones, no sempre serà així.

Max Turull apunta en el seu estudi que aquests síndics disposaven (almenys durant el segle XIV) d'una certa capacitat d'actuació autònoma, malgrat rebre ordres del consell de la ciutat, que de fet era qui els escollia⁶⁴. El sistema d'elecció, però, com en el cas dels síndics municipals enviats a corts, encara planteja força incògnites⁶⁵.

El nombre de síndics que solen ésser els escollits per representar la ciutat davant el monarca per tractar algun assumpte concret, o bé representar el municipi en alguna altra ocasió⁶⁶, solen ser una o dues persones com a màxim, com succeeix en el cas dels síndics municipals a corts.

Malgrat que no disposem de molta informació respecte a aquests representants municipals, la documentació consultada ens mostra com molts d'aquests síndics solen ser notaris⁶⁷, encara que altres cops no és així, i

⁶⁴AML, Reg. 414, fol. 29 v- 30. "Al qual síndic per lo dit consell en continent fonch donat fermat ample e bastant sindicat e poder de compare en nom de la present universitat e singulars de aquella, devant lo senyor Rey o la Senyora Reyna, axí en sa santa audiència e devant qualsevol acte official e jutges, axí ecclesiàstichs, am seglars e singulars persones, axí en agent com en deffent ne tan larguament com ordenar se pugue e semblant sindicat per semblant elecció és acostumat fermar ab poder bastant disubstuyr un síndich e molt e tants com necessari sien proveir".

⁶⁵Max TURULL, *La configuració jurídica*, pp. 309-310.

⁶⁶Per exemple disposem d'un text on Antoni Vines, síndic de la ciutat es troba a Barcelona per parlar amb els consellers d'aquella ciutat, mentre els síndics enviats a corts es troben a Perpinyà on la reina Maria els ha convocat. Vines negocia mentre tant l'actuació sindical conjunta a les corts, que Barcelona demana als consellers de Lleida, en un moment de tibantor entre les dues ciutats, com veurem més endavant. AML, Reg. 742, fol. 92 v. L'any 1442 el consell general envia al síndic municipal Pere Ruxol a Saragossa, on la reina Maria ha convocat cort als aragonesos, per tractar uns assumptes concernents a les eleccions de paers, mostassaf, almodiner i altres oficis de la ciutat. AML, Reg. 417, fols. 50-51 v. També l'any 1443 la ciutat de Lleida envia a Barcelona el notari Ramon Miralles per tal que intenti negociar una sortida conjunta amb els consellers Barcelona respecte al tema de les discòrdies existents entre els síndics convocats a les corts. AML, Reg. 742, fol. 49 v.

⁶⁷Turull exposa en el seu treball que, dins del període estudiat, fins a un 60,2% dels síndics que representen la ciutat davant el monarca són juristes o notaris, mentre que una quarta part són mercaders. És lògic que en aquests casos prevalgui, com apunta l'autor, un criteri tècnic d'elecció dels representants municipals, per damunt dels interessos polítics de grup social. En canvi, quan ens referim als síndics municipals enviats a corts, veiem que les proporcions tendeixen a ser més igualitàries, perquè si bé resulta imprescindible disposar de juristes capaços d'interpretar les lleis del país i resoldre els problemes de caire jurídic que puguin sorgir, no oblidem que els que es debat a les corts resulta de gran rellevància pels interessos particulars i de grup de les oligarquies municipals, i per això procuraran que tots els síndics enviats a les corts siguin del seu gust. Max TURULL, *La configuració jurídica*, pp. 312-316.

trobem exercint aquestes funcions altres personatges del consell general, o fins hi tot com hem esmentat, podem trobar fent aquest paper els mateixos síndics a corts. Aquest fet no és casual, sinó que era habitual aprofitar l'avinentsa de disposar d'aquests síndics en el lloc on es convocaven les corts per tractar amb el monarca algun tema concret, així es reduïen temps i despeses. Altres cops, serà el mateix monarca qui convoca a aquests síndics municipals a corts, però per tractar assumptes de caire personal⁶⁸.

Per tant no hem de menysprear la funció d'aquest síndic municipal, perquè molts cops el trobem realitzant tasques molt relacionades amb temes de corts.

En un altre ordre de coses, i ara sí sense cap tipus de relació aparent amb els síndics o missatgers a corts més que la coincidència en el nom, que pot donar lloc a lamentables confusions, mencionem breument l'existència d'uns altres missatgers, quatre en realitat, un per cada paer, que tenen la funció d'acompanyar-los i servir-los de correu personal⁶⁹.

2.5. Els memorials o instruccions que reben els síndics

Un cop s'han elegit els síndics, normalment abans que marxïn a les corts⁷⁰, el consell general amb la presència dels paers elabora un seguit d'instruccions, altrament anomenat memorial, que conté totes les disposicions i elements que els síndics han de tenir presents al llarg de les corts.

J.L. Palos parlava ja de la importància d'aquests memorials, que d'altra banda són poc coneguts pels historiadors, malgrat que proporcionen moltíssima informació, no només sobre la feina i comportament dels síndics, sinó també sobre moltes qüestions plantejades a corts que afecten d'una manera o altra a molts temes més⁷¹.

Aquest tipus d'instruccions, segons Palos, varien segons el municipi que les redacta. Així podem trobar memorials amb pautes molt generals, que

⁶⁸La reina Maria convoca als síndics municipals destinats a les corts de Perpinyà, Bartomeu Maull i Joan Riambau a Barcelona, per parlar d'assumptes personals. AML, Reg. 742, fol. 105 v.

⁶⁹AML, Reg. 416, fols. 25-28 v.

⁷⁰En alguns casos puntuals la immediatesa de la convocatòria de les corts i la impossibilitat de convocar el consell general, obliga a que els síndic marxïn sense les instruccions, fet que obliga a trameter-los hi el més aviat possible. AML, Reg. 742, fols. 4-7.

⁷¹José Luis PALOS, *Un sector específico de diputados*, p. 397.

deixen molt marge d'actuació als síndics, i altres casos on les instruccions són molt precises i detallades, sense deixar marge a la inventiva o acció personal. Aquest darrer cas seria el del síndics de Lleida, almenys a jutjar per la documentació estudiada⁷², on s'especifica des del lloc a ocupar pels síndics⁷³ (seguint el cerimonial de l'època), passant per la formalitat de realitzar la reverència a la reina Maria abans de presentar-se, com un inacabable recull de temes a tractar a les corts, sovint numerats i expressament detallats⁷⁴.

En els memorials que hem pogut consultar hi trobem recollides multitud de temàtiques, com dèiem molt útils tant per l'estudi de les corts, com per l'estudi del municipi. Així doncs, sens dubte és interessant poder analitzar els principals temes que s'hi reflecteixen. És força habitual, sobretot en casos on els consellers s'han reunit a corre-cuita, que les instruccions constin bàsicament d'un recull dels greuges⁷⁵ que la ciutat vol exposar davant del rei. Aquest és el cas del memorial que presenten misser Simó Sunyer i Anthoni Cardona, síndics de Lleida a les Corts de Montsó de 1436⁷⁶.

Els temes que més es repeteixen en aquestes formulacions de greuges i també en els memorials més amplis, són bàsicament queixes contra els oficials reials, sobretot el veguer, sovint per la mala gestió de temes

⁷²A partir d'alguns memorials donats als síndics de Barcelona, que han estat inclosos posteriorment als processos de cort, podem copsar també l'alt grau de control que l'oligarquia urbana exerceix sobre ells, exposant des de com s'han de presentar davant la reina Maria, al control que deuen exercir sobre els altres síndics per tal d'evitar que participi a les corts ningú que no tingui autorització per fer-ho. Així mateix, han de vetllar perquè l'únic escrivà del braç reial sigui el de Barcelona —per disgust dels síndics lleidatans, que en més d'una ocasió, com a les corts de Montsó de 1435, intentaran imposar-hi el seu— AML, Reg. 742; fol. 7v. Vegeu també Carme BATLLE i Joan J. BUSQUETA, *Príncipe y ciudades en la Corona de Aragón en el siglo XV*, in *Príncipe e città alla fine del Medioevo*, 6, Pacini Editore, p. 347. A més, també es deixa ben clar que els síndics no prenguin cap decisió sense haver consultat prèviament als consellers de la ciutat. *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXI, pp. 134-137.

⁷³AML, Reg. 742, fol. 100 “presentant se als qui seran justats en lo dit braç real donarà la letra que sen porte de Ciutat sient se allí entre ells al costat dels síndichs de Barçalona e allà ma dreta segons que ells mateix li daran son loch”.

⁷⁴Per conèixer més a prop totes aquestes temàtiques que trobem en els memorials que el Consell General prepara per els síndics lleidatans vegeu Esther MARTÍ, *Els memorials o instruccions per als síndics a corts de la ciutat de Lleida durant el regnat d'Alfons el Magnànim*, in “Preactes del 53 Congrés de la Comissió Internacional”, citat, II, pp. 1073- 1091.

⁷⁵Per el cas que ens ocupa trobem en la documentació estudiada diversos greuges que la ciutat de Lleida presenta a les corts amb la intenció que el monarca els resolgui satisfactoriament, car, de la seva bona resolució en depèn que la corona obtingui el donatiu de les corts. Trobareu una bona síntesi d'aquest tema en l'article de Coral CUADRADA, *Els greuges del Sagramental en les Corts catalanes (segles XIV-XV)*, in “Les Corts a Catalunya”, citat, pp. 208-216. Vegeu també L. GONZÁLEZ ANTÓN, *La Corona de Aragón: Régimen político*, p. 1038.

⁷⁶AML, Reg. 742, fol. 4-7.

relacionats amb els presoners, i també queixes contra els oficials de la justícia de la ciutat en general, per males actuacions o per continuar en el seu càrrec més enllà del termini establert. En tots els casos els síndics són cridats obertament a demanar més competències per la ciutat, en una lluita per la jurisdicció criminal contra el rei.

També abunden moltes queixes per casos d'incompliment de privilegis, com fer pagar contribució a pobles considerats veïns de Lleida, com per exemple Almacelles, o pel pagament d'altres impostos dels quals la ciutat n'està exempta. Més d'un cop es reflecteixen les queixes per la mala gestió des de la Diputació del General, i s'insta a la monarquia a intervenir-hi perquè la ciutat de Lleida hi estigui més representada⁷⁷. De fet aquest tipus de queixes estan força ben documentades, i hi trobem una legislació detallada destinada precisament a evitar aquests abusos que atempten contra els privilegis. Així, trobem que ja a les Corts de Cervera de 1359, Pere III ja va disposar un procediment per resoldre les reclamacions contra les infraccions comeses pels oficials reials. Però serà amb els Trastàmars que aquestes mesures esdevindran més eficaces⁷⁸. Així, l'any 1422 la reina Maria a partir de la constitució *lo fruyt de les leys*, concedeix a la Generalitat i a l'Audiència la funció ordinària de control d'aquesta observança⁷⁹.

Un altre tema de vital importància per nosaltres que trobem apuntat en casos excepcionals en aquests memorials, i també en la correspondència que s'intercanvien regularment els síndics i els consellers, és el que fa referència a les queixes presentades per la ciutat dins del braç reial de les corts, i en conjunt davant del rei, fent al·lusió a l'incompliment per part dels oficials reials d'uns privilegis molt especials per la ciutat: l'elecció dels seus consellers. Com cal suposar, la problemàtica que es desencadena entorn aquest trencament de privilegis és d'allò més complexa, i genera moltíssima paperassa tant en els processos de cort, com en els consells municipals, i respecte el cas que ens ocupa, moltíssimes disposicions per part de la ciutat als seus síndics interessant-se per com es condueix el tema a les corts.

⁷⁷AML, Reg. 742, fol. 65 v.

⁷⁸Aquest fet aniria indissolublement unit a la creixent demanda de competències que totes les ciutats reials de la Corona demanen a la monarquia, tant capacitats judicials, executives, com fiscals. M^a. Isabel FALCÓN, *Gobierno y poder municipal en las ciudaes de Aragón en la Baja Edad Media*, in "XVII CHCA", I, pp. 74-79.

⁷⁹Josep Maria FONT I RIUS, *Estudi introductori*, in "*Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495*", Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1988, IV/1, p. 96.

De fet, pel període estudiat en trobem dos casos flagrants, el de Girona de 1436⁸⁰ i el de Barcelona de 1453, i que s'estendrà a les corts de 1454-58. Veurem que, malgrat que cap dels dos casos no afecta directament a la ciutat de Lleida, el seu nivell d'ingerència, en especial en el cas de Barcelona és molt gran. I és que estem parlant de temes que afecten a tot el braç reial, i el que és pitjor, atempten contra les lleis i constitucions de la terra, fet que l'esperit pactista que el país té tan ben assumit, com dèiem anteriorment, no està disposat a deixar-se arrabassar.

Tan en un cas com en l'altre, el paper que hi juga la ciutat de Lleida no s'ha de menysprear, car trobem els representants lleidatans a les corts defensant fermament les postures de les oligarquies urbanes de tot el país. Del cas barceloní ja en parlarem amb major deteniment en apartats posteriors, però sí que resulta convenient aturar-nos breument per observar què succeeix dins el braç reial en les corts on es tracta dels canvis electorals imposats a la ciutat de Girona.

Així, l'onze de gener de 1437 el braç reial demana a la reina Maria que retiri la dita reforma electoral de la ciutat de Girona perquè la considera un greuge contra els privilegis de la ciutat i els costums del país⁸¹. La resposta reial al conflicte sorgit dins el sí del braç reial no trigaria a ésser donada, i el nou de febrer la reina Maria respon als síndics de Barcelona, Lleida i Perpinyà, les tres principals ciutats que més s'oposaven al canvi, que ella no ha fet res que atempti contra les lleis i privilegis de la terra, i que d'alguna forma s'havia d'imposar l'ordre al govern municipal gironí⁸². Les continues queixes de ciutats reials com Lleida i Barcelona, allarguen fins a meitats de març les discussions sobre el tema, sense que al final aconseguixin que la reina revoqui el canvi imposat al govern municipal de Girona.

⁸⁰Aquest any, la reina Maria, intentant acabar amb els problemes que hi havia a la ciutat de Girona entorn les eleccions del consell general i dels oficis de la ciutat, decideix imposar un nou sistema electiu, la insaculació, malgrat que no s'implantarà definitivament fins al 1458. Maria Josepa ARNALL JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2000, I, pp. 132-133.

⁸¹*Cortes de los Antiguos Reinos*, XX, pp. 113-14.

⁸²*Ibidem*, pp. 124-127. "Dita Senyora per sa benignitat e mansuetud real e no en tal manera com lo quesit mereix, respon que ella no ha fet ni enten a fer res que sia contra constitucions ni privilegis ans tots temps insistira en la ferma observança de aquelles e aquells e ha be a memoria son jurament e sabbe ço que a ella se pertany de fer. (...)Car no ha constitucio ni privilegi en lo mon que diga ni contenga que si lo Rey veu una ciutat sua tenir cami de ruina e destruccio que no provehesque a la salut e reparacio de aquella".

En els memorials també trobem diverses vegades la reiterada demanda al rei per a què aquest retorni quantitats considerables de diners que la ciutat li ha deixat per fer front a despeses ocasionades per la guerra, o per afrontar altres tipus de deutes contrets pel monarca, o també per la celebració de corts a la ciutat⁸³.

També trobem en els memorials, diverses referències a temes relacionats amb els censals, sovint contractats amb l'Església, i que ara s'apel·la al monarca perquè intervingui quan per alguna raó no s'està d'acord amb el pagament demanat, o quan aquest pagament no es pot fer⁸⁴.

També s'hi recullen algunes queixes davant del rei, i en el seu defecte de la reina, per temes diversos que afecten sols particulars, sovint relacionats també amb censals, o bé amb algun empresonament que els consellers creuen injust.

Finalment hi trobem també temes de gran interès per nosaltres, com la demanda perquè la reina posi ordre en les baralles entre bàndols per aconseguir controlar els oficis de la ciutat⁸⁵, o algunes indicacions expresses per la forma d'actuar dels missatgers a corts on se'ls demana que no facin res que pugui perjudicar als herbatges de la ciutat, i sobretot que mantinguin una correspondència fluïda amb Lleida, informant al consell general de tot el que passa a les corts, amb la finalitat que els consellers puguin redactar-los més instruccions en cartes posteriors sobre assumptes concrets o més delicats⁸⁶. També en aquesta línia cal entendre les instruccions que reben B. Maull i J. Riambau per anar a les Corts de Perpinyà, quan se'ls especifica que no consentin a fer cap donatiu, ni al rei ni a cap altra persona o entitat, sense have-ho consultat prèviament amb la ciutat. Afegeixen que els síndics no s'atreveixin a emprar el seu poder per perjudicar cap ciutadà, ni cap altra possessió de Lleida, i sobretot els adverteixen que no gosin dedicar-se a cap

⁸³AML, Reg. 742, fol. 43 v. Exactament el fragment de memorial citat diu: "E axí mateix la dita Ciutat prestàs a la dita Senyora Mil liures jaqueses ara darrerament quant la dita Senyora celebrà corts en la dita Ciutat de Leyda, de les quals feu debitori e promès tornar a la dita Ciutat aquelles de les primeres pecúnies que'l Principat de Cathalunya en Corts o en parlament li donàs, que supliquem sa Senyora sie sa mercè tornar les dites quantitats a la dita Ciutat si en la dita Cort li és feta subvenció o donatiu com la dita Ciutat sie en gran necessitat".

⁸⁴AML, Reg. 742, fols. 42-42 v.

⁸⁵AML, Reg. 742, fol. 45 v. El text diu: "Ítem supliquen la dita Senyora Reyna que sie de sa mercè voler fer alguna deguda provisió en les suspites que quistum any les partides dels bandositats donen en les eleccions dels officis de la Ciutat, com se'n seguesque gran dan a la cosa pública".

⁸⁶AML, Reg. 742, fol. 45 v.

altre afer més que als de les corts, tenint en compte el gran dany que podrien ocasionar a la ciutat i la pèrdua de temps que suposaria per les pròpies corts⁸⁷. De fet, que els síndics es dediquessin a altres coses no devia ésser pas un fet aïllat, i menys si és motiu de menció en el memorial que se'ls facilita. J.L. Palos en el seu article parla del comportament més aviat poc exemplar dels síndics de Barcelona a les Corts de Montsó de 1585, sovint més preocupats per fer negocis que pel seguiment de les sessions⁸⁸.

Altres vegades aquests memorials senzillament no existeixen com a tals, sinó que han quedat recollits com a temes tractats dins el consell general, coincidint amb la vinguda dels síndics o almenys d'un d'ells, ja sigui per assumptes personals, o perquè les corts s'han suspès o perquè és una festa assenyalada, com per exemple Nadal. En aquestes circumstàncies s'aprofita per reunir el màxim possible de prohoms del consell, i els síndics els expliquen allò succeït a les corts, a la vegada que reben de paraula o per escrit, les noves disposicions que marcaran llur comportament a les corts quan és hora de tornar a marxar.

2.6. El consell especial i la seva composició

A part dels paers i del consell general cada cop que es convoquen corts es crea un consell, que la documentació consultada anomena especial, destinat a ocupar-se precisament dels assumptes que es tracten a corts. Malauradament en sabem ben poca cosa sobre el sistema d'elecció emprat per constituir-lo, així com sobre l'origen social dels seus components.

A partir de la documentació estudiada, sembla ser que aquest grup selecte era elegit pel consell general, i actuava un cop els síndics ja havien rebut les instruccions i ja eren a les corts. El seu nombre de components pot variar, però solen ser entre una desena i dotzena. L'any 1443 durant les Corts de Tortosa, són elegits onze consellers⁸⁹. Altres cops trobem un nombre més reduït de prohoms dins aquest consell especial, i són elegits prèviament a

⁸⁷AML, Reg. 742, fol. 73.

⁸⁸José Luis PALOS, *Un sector específico de diputados*, p. 401.

⁸⁹AML, Reg. 742, fol. 47 "Mossèn Luys des Vals, mossèn Miquel Boxadors, misser Francesch Martí Gralla, mossèn Andreu Despens, mossèn Jacme Rìgi, mossèn Ponç de Vilafrancha, Ramon Miralles, Arnau de la Pardina, Pere Teixidor, prohòmens novellament elects a tots los affers de les corts qui novament són convocades en la Ciutat de Tortosa, los quals prohòmens són en nombre de XI". També trobem un consell d'aquestes característiques, amb dotze integrants més els pahers l'any 1451, AML, Reg. 742, fol. 106 v.

l'elaboració del memorial, que tot seguit ajudaran també a confeccionar, juntament amb els paers⁹⁰.

A les Corts de Barcelona de 1446 hi trobem encara un consell especial molt més reduït, on a més dels paers de la ciutat hi participen sis ciutadans més⁹¹. I la mateixa formula la trobem deu anys abans dins del consell elegit entre membres del consell general per fer-se càrrec de dels dubtes que poguessin tenir els síndics enviats a les Corts de Barcelona de 1436⁹².

Normalment aquesta és la formula més repetitiva i generalitzada, la d'un consell molt reduït amb uns integrants normalment fixes per a cada cort, i que no sol variar massa d'una cort a l'altra, trobant-hi grans personalitats de l'àmbit municipal en el seu interior.

Solen ser integrants del consell general, i tenen plens poders atorgats per aquest consell⁹³. Es reuneixen quan els paers els criden per deliberar sobre algun tema en concret de les corts, sobretot quan arriba alguna nova dels síndics: *Dimecres XVIII de Agost any demunt dit, los honorables misser Jachme Riquer e en Gabriell Peyró, paers, manaren an Matheu Coral e an Pere Jugo, missatgers de la Paheria, que facen venir los prohòmens de les corts en comitent com ells per los feyts de les corts los hagen mester*⁹⁴.

Veiem doncs, que l'àmplia majoria dels seus integrants són personatges de la mà major. Alguns ja han estat paers, o ho seran en un futur pròxim, com els ja anteriorment anomenats Bartomeu Maull i Joan Riambau, i altres com els Despens, els Agulló, els Depeus, Navarra, Cabestany, Cardona o els Desvalls. Veiem, doncs, que aquest consell està compost majoritàriament per personatges de l'élite social lleidatana de la primera meitat del segle XV. Hi trobem a faltar, però, almenys per aquest període, certs personatges importants dins del govern municipal, com la família Montsuar. No oblidem l'important paper que jugarà Manel de Montsuar com a màxim representant

⁹⁰AML, Reg. 742, fol. 61. "E per ordonar les instruccions e memorial ab lo qual los dits missatgers e síndichs per deuen ésser tramesos a les dites corts, foren justats dins la Sala de la Paheria los honorables pahers e prohòmens designats elects al dit acte per consell general: Johan de Capstany, Johan Vines, pahers. Misser Anthoni Torres, misser Barthomeu Maull, advocats de la Ciutat. Johan Riambau, Pere Cortines, Ffrancesc Ferriol, Bernat Antist, Ramon Miralles".

⁹¹AML, Reg. 742, fol. 62.

⁹²AML, Reg. 413, fols. 10-10 v.

⁹³AML, Reg. 742, fol. 97 v.

⁹⁴AML, Reg. 742, fol. 65 v.

de la Diputació del General durant el difícil període de 1461-1464⁹⁵, i de fet el seu germà Lluís també el trobem en diverses ocasions com a paer en cap de la ciutat de Lleida⁹⁶. De fet, un dels síndics a les corts celebrades a la mateixa ciutat de Lleida el 1440, Gispert Mateu, era cosí dels Montsuar, com també un altre dels principals magnats del consell general, Nadal Botella⁹⁷.

En el sí del consell especial, però, significativament hi trobem també components de la mà mitjana, per exemple Arnau de la Pardina, Joan Soler o Bernat Antist. Per tant, sembla que una petita part d'aquest consell especial estava obert als interessos d'aquest grup ciutadà. Però, a jutjar per l'escassa presència que tenen en aquests consells, la seva figuració sembla respondre més aviat a una operació de maquillatge de la mà major, per estalviar-se crítiques i més d'una sanció o problemes amb el rei, com acabarà passant a Barcelona al 1453 amb l'entrada de Galceran de Requesens al poder, i també en el futur amb la política de Joan II, que no pas a una veritable intenció de col·laboració entre els diferents sectors urbans al govern.

De tota manera el domini de l'oligarquia municipal en els afers de les corts sembla estar més que demostrat, per bé que tampoc no hem d'oblidar aquesta minúscula presència de la mà mitjana, una primera intuïció de les contínues batusses municipals entre bàndols per fer-se amb el tant preuat poder, conflictivitat que s'anirà incrementant de manera preocupant a mesura que arribem a la segona meitat del segle XV, i que finalment serà una de les principals causes de la guerra civil de 1462-1472, com ja hem comentat amb anterioritat.

2.7. Els donatius reials

Una de les causes per les que la monarquia s'avindrà a convocar corts, és sens dubte la necessitat monetària, les fortes despeses que la guerra i la seva política general comporta, i que el seu patrimoni ja no pot cobrir. És

⁹⁵Josep LLADONOSA, *Manuel de Montsuar (1410-1491). La historia de un gran carácter al servicio de las instituciones leridanas*, IEL, Lleida, 1950. Vegeu també Joan Josep BUSQUETA, *Manuel de Montsuar en la Catalunya del segle XV*, in "Manuel de Montsuar, degà de Lleida i president de la Generalitat de Catalunya", Lleida, 1994, pp. 13-29.

⁹⁶De fet, és el representant de la mà major que més vegades ostentarà el càrrec de paer. Ho serà durant els mandats de 1437, 1441, de 1450, 1453, 1459, 1460-61 i 1463. Josep LLADONOSA, *La casa Montsuar de Lleida*, in *Càtedra de cultura catalana Samuel Gili i Gaya*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1981, p. 81.

⁹⁷*Ibidem*, p. 82.

per això que en els seus parlaments a les corts demanarà als tres estaments un ajut o donatiu per realitzar determinades empreses, sovint bèl·liques, situació que les corts intentaran aprofitar per aconseguir la satisfacció de les seves demandes davant de la monarquia. Per això, malgrat que teòricament la funció principal de les corts és la de prestar consell, no s'ha de menysprear en absolut la seva capacitat com a instrument finançador, perquè aquí rau en bona part la importància política que han tingut els braços de les Corts Catalanes, que no sempre han gaudit els altres regnes⁹⁸.

La nova fiscalitat que sorgeix a mesura que arribem a la implantació de l'estat modern, va obligar progressivament a la creació de novells impostos per poder fer front a les noves despeses que exigia una administració més complerta i un exèrcit més nombrós. A la Corona d'Aragó no se sol imposar més càrrecs fiscals dels establerts, almenys que sigui imprescindible, i sempre amb l'aprovació de les corts. Però les contínues aventures militars de la monarquia, en el període que ens ocupa sobretot les d'Alfons IV a Itàlia, encara que també amb el seu germà Joan i la seva particular guerra amb Navarra, a més de la pèssima conjuntura socio-econòmica en què es troba immers el Principat al llarg del segle XV, obliguen molts cops a recórrer al préstec o a la venda de rendes i patrimoni reial, com ja era comú al segle anterior. La implantació de nous impostos com el *monedatge* també responen a aquesta necessitat monetària. Però la insuficiència d'aquestes mesures feren recórrer al monarca a la demanda de tributs extraordinaris directes, com els donatius, que sempre havien d'ésser aprovats a les corts⁹⁹.

El donatiu era demanat pel monarca, com una demanda d'ajut, més o menys concreta, a través de l'acte solemne del parlament del rei, normalment llegit per el protonotari reial, després d'exposar com es trobava la nació, i els esdeveniments polítics més rellevants que havien succeït i que l'havien portat a convocar la cort. Un cop feta l'elecció de càrrecs i de la satisfacció dels greuges presentats per els estaments, i la promulgació per part del rei de noves constitucions, i altres normatives, es feia l'oferta del servei (diners que avançava la Diputació del General si en tenia prou) o donatiu, precedida per les negociacions sobre la quantitat a facilitar al rei¹⁰⁰.

⁹⁸Jesús LALINDE, *Presupuestos metodológicos para el estudio institucional de las cortes medievales aragonesas*, in "Medievalia", 3 (1982), pp. 71-73.

⁹⁹Paulino IRADIEL, *La crisis medieval*, in "Historia de España", Ed. Planeta, IV, pp. 199-200.

¹⁰⁰Oriol OLEART, *Organització i atribucions de la Cort General*, pp. 19-21.

La documentació sobre síndics també ens aporta alguna que altra informació sobre aquest tema, en especial a través de les cartes que el consell general envia als seus síndics a corts, indicant-los si han de cedir o no a les demandes del rei, o com han de negociar la quantitat del donatiu amb la resta del membres del braç reial.

Trobem al 1440 una deliberació del consell general de Lleida en que s'accepta fer un donatiu a la reina Maria de dos-cents florins si ella permet convocar les properes corts a la ciutat¹⁰¹. Deu anys després, al 1450, en una altra carta enviada als seus síndics a les corts de Perpinyà, el consell especial estipula que donat que la ciutat encara no ha trobat acord sobre la quantitat del *socorriment* que cal fer a la reina, per tal que ella accepti tornar a convocar corts a Lleida, demanen als síndics que no concretin ni prometin res, i que qualsevol variació que succeeixi en els afers de cort que els ho facin saber quan més aviat millor¹⁰². I de fet, poc temps després, els prohoms de Lleida manen als síndics que acceptin el que la resta de braços digui respecte al dit *socorriment*, però per la demanda especial de diners que la reina exigeix per convocar corts a Lleida, responen: *En quant toque del venir de la Senyora Reyna e de la subvenció a ella fahedora, la han [quant] vingués ja us havem feyt saber que la Ciutat ne havie donat carrech a dos prohòmens de cercar e veure quals ni quinya subvenció li farien, los singulars havem aguda relació dels dits prohòmens que fore poqua subvenció e socoriment se trobe tal que quasi es no res. Axí que val mes ho lexem estar*¹⁰³.

Tots aquests donatius i *socorriments* que es fan a la monarquia a través de les corts, tenen que estar prèviament aprovats per cada municipi. Els síndics, tal com hem vist a partir dels memorials elaborats per guiar les tasques dels missatgers a corts, solen tenir potestat per acceptar o refusar les quantitats i condicions que el braç reial i els tres braços en general pacten oferir al monarca, això sí, sempre que informin puntualment a la ciutat d'allò succeït. Alguns cops, però, els síndics es veuran privats d'aquesta facultat decisòria, ja sigui perquè la ciutat no està d'acord amb la resta del braç reial, o senzillament perquè no veu cap resolució pròxima als greuges que ha presentat a les corts. Així trobem, per exemple, diverses cartes de la lloctinent reial, la reina Maria, en que es queixa als jurats de Girona de la necessitat que

¹⁰¹AML, Reg. 415, fol. 36 v.

¹⁰²AML, Reg. 742, fol. 78- 78 v.

¹⁰³AML, Reg. 742, fol. 79- 79 v.

concedeixin als seus síndics reunits a les corts la facultat d'acceptar les quantitats proposades per la resta del Braç reial per tal de fer efectiu el donatiu, car el rei en té gran necessitat¹⁰⁴.

En aquesta mateixa línia veiem que l'any 1454, essent Joan de Navarra, el futur Joan II, lloctinent general, ocupant el lloc de la reina Maria, la ciutat de Lleida deixa ben clar als seus síndics que no faci cap donatiu al rei sense consultar prèviament a la ciutat¹⁰⁵. I és que aquestes corts comportaran molts problemes pels Trastàmars. Joan, en qualitat de lloctinent, intenta justificar l'absència d'Alfons IV a les corts, al·legant un cop més problemes a Itàlia, en especial amb els genovesos, i demana en conseqüència un ajut de 400.000 florins. La resposta que obté de les corts en boca del bisbe d'Elna és flagrant, i no escatima adjectius per descriure la situació del territori, i ha esdevingut ja un clàssic compendi de les opinions dels sectors oligàrquics del país enfront la política dels Trastàmars¹⁰⁶.

2.8. Problemes entre els grups ciutadans al municipi i a les corts

La complexitat d'aquest tema en obliga a passar-hi de puntetes. El cert és que la documentació relacionada amb els síndics a corts ens ofereix una privilegiada perspectiva sobre les contínues baralles entre les mans del municipi, sobretot a mesura que avança el segle.

Aquest tema ha estat ben estudiat en el cas de Barcelona per Carme Batlle¹⁰⁷. Però pel cas de Lleida no disposem de cap estudi tant precís¹⁰⁸. Podríem pensar que aquest fet es deu en gran part a causa que en aquest cas no hi van haver tants enfrontaments com a la ciutat comtal, però no oblidem que la preponderància de la mà major en tots els àmbits del món municipal (econò-

¹⁰⁴L'any 1455 la reina Maria es queixarà als jurats de la ciutat de Girona, i també per el mateix motiu tornarà a dirigir-s'hi al 1453. Maria Josepa ARNALL, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, citat, II, pp. 834, 842.

¹⁰⁵AML, Reg. 742, fol. 135 v.

¹⁰⁶Frederic UDINA, *Importància i influència de la Cort General i la Diputació del General a Catalunya*, in *Les Corts a Catalunya*, p. 140.

¹⁰⁷Carme BATLLE, *La Crisis social y económica de Barcelona a medianos del siglo XV*, 1973, 2 vol. Vegeu també de la mateixa autora *La oligarquía a Barcelona a fines del siglo XV: el partido de Deztorrent*, in "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", 7- 8 (1987), pp. 321-335.

¹⁰⁸Destaquem, però, les aportacions de Maria Teresa FERRER, *Un memorial de greuges de la mà menor de Lleida contra la mà major (s.XV)*, in "Miscel·lània Homenatge a Josep Lladonosa", Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, pp.293-312.

mic, social i institucional), ha de comportar per força, com succeeix en molts d'altres casos, una reacció de la mà mitjana, i per extensió de la mà menor i de les diferents corporacions que intervenen en el govern ciutadà, en especial veient el que ha passat a Barcelona i la política empresa a partir de l'entrada en escena de Galceran de Requesens i més endavant durant la lloctinència de Joan II, que els afavoreix descaradament.

I de fet la documentació així ens ho demostra. Aquesta oligarquia que compon la mà major, acostumada a viure de les seves rendes i més interessada en els seus negocis que en la vida municipal, abocada a l'adquisició de títols nobiliaris¹⁰⁹ i la compra de terres, haurà de lluitar per mantenir-se en el capdavant del municipi, amb mercaders més o menys adinerats, batxillers en dret, notaris, cirurgians i adroguers, és a dir, la flor i nata de la mà mitjana¹¹⁰.

En els memorials ja hem pogut comprovar que la ciutat ha de demanar diverses vegades al monarca que posi ordre en les *bandositats* que hi ha en les eleccions dels oficis¹¹¹. Aquestes queixes a les corts corresponen, cal suposar, a la incomoditat que li suposa a la mà major haver de compartir el domini dels oficis (mostassaff, almodiner...) amb les altres classes urbanes, a causa de la pressió reial perquè així ho facin.

El fet que aquestes demandes siguin tant repetitives ens indica que l'oligarquia urbana no devia sortir-se amb la seva, i per contra la mà mitjana va guanyant terreny.

Les baralles, diguem-ne estrictament professionals, algun cop passen a ser quelcom més. Per exemple, l'any 1440 es discuteixen a l'entrada de la Paeria el notari de la ciutat Simó de Torres amb el paer Pere Cortines, i el fet, després d'ésser deliberat pel consell general és portat davant la justícia, acusant Simó de Torres de desobediència i de donar molt mal exemple a la ciutat¹¹².

En temes debatuts a les corts, que de fet és el tema que ens interessa, trobem diversos enfrontaments entre l'oligarquia municipal de Lleida i la

¹⁰⁹Dins el consell general hi trobem membres de la mà major, com Pere Moliner que s'ha fet amb el títol de Senyor de la Granadella, o el Baró del Cerveró. AML, Reg. 742, fol. 59, 122.

¹¹⁰Rafael GRAS DE ESTEVA, *La Paheria de Lérida*, p. 77.

¹¹¹A mode d'exemple vegeu: AML, Reg. 742, fol. 45 v; 64 v; 74.

¹¹²AML, Reg. 415, fol. 31 v.

ciutat de Barcelona¹¹³, per bé que sempre s'intentarà trobar una postura beneficiosa per tothom, donada la necessitat mútua de l'entesa¹¹⁴.

Aquests enfrontaments s'aguditzen espectacularment quan la facció de la Busca està al poder, com succeeix a les corts de Barcelona de 1454-58.

D'ençà que al 1453 Galceran de Requesens puja a la lloctinència catalana empenirà una política en contra de la mà major, fruit d'una cada cop pitjor relació entre ells. Les picabaralles entre la Biga i Requesens es mantenen i s'incrementen tant durant el seu mandat com a Batlle general de Catalunya, i després com a governador del Principat. A més, el fet que un membre de la petita noblesa, acabés fent-se amb el càrrec de lloctinent general, que fins al moment només havien exercit membres de la família reial, fou interpretat per l'oligarquia urbana de tot el país com una ofensa personal¹¹⁵.

La posició en el conflicte de la monarquia no es farà esperar, car, s'havia arribat a una situació en que la ciutat de Barcelona era ingovernable, a més, Alfons cada cop tenia més problemes per aconseguir els donatius desitjats per les traves del sistema, que beneficiava en bona part a les

¹¹³Així, l'any 1443 trobem una carta dels prohoms de Lleida enviada a la reina Maria, on la ciutat s'excusa de les crítiques de la lloctinent per contribuir a dificultar el ritme de les corts, al no trobar una postura comú amb els representants barcelonins: "És veritat, Senyora molt excellent, que per tant com nos dolem molt [que entre] la Ciutat de Barchinona, o per síndichs [de una part, els altres stamens de la cort hage cisma o divisió, la qual] de la oppinió dels altres staments presumiam no cert [], ni spidient hauriem acor tant com mes poder fa bastar de fer [e tractar unió e concòrdia entre aquelles]. Crehens de açó fer servey a vostra senyora e procurar utilitat, repós e benavenir de la cosa pública del dit Principat". AML, Reg. 742, fol. 50. Prèviament també trobem tota una sèrie de cartes creuades amb la ciutats de Perpinyà i la de Barcelona, on tots deixen clares les seves bones intencions, però ningú està disposat a cedir. L'any 1451 l'enuig de la ciutat de Lleida vers els seus companys barcelonins per l'acceptació del donatiu reial sense la prèvia resolució total dels greuges, es fa evident amb el to que utilitzen els consellers de Lleida: "que los de Barçalona alçant se les faldes al cap han demostrat lurs vergonyes, Leyda ab les altres universitats virtuossament se hagen e la oppinió vostra en luhir lo patrimoni és suma e bona per lo sguart en vostra letra mencionat e per molt altres planeus regir vos en tal manera que aparegut vostre bon marinatge en lo temps de la tempesta e no abandonar se a la forma confiant que nostre Senyor Déu que nostres pecats justament permet sigam punits haurà compassió de nosaltres". AML, Reg. 742, fol. 112.

¹¹⁴Veiem, per exemple, la carta que la ciutat de Lleida tramet als seus síndics a corts, al maig de 1450, en que es deixa clara la postura que aquests han de pendre: "Axí mateix lo dit dia havem rebuda una letra dels consellers de Barçalona, ab la qual nos preguem que per conservar bona amistat entre aquella ciutat e aquesta, vos [stascam] que vosaltres en les coses lícites hi degudes vos adheriscau ab los de Barçalona com per semblant ells sien prests fer de que us preguam que ab Barçalona e ab totes les altres universitats en les coses raonables, lícites e honestes, vos adheriscau, axí com de vostres savietats confiam". AML, Reg. 742, fol. 79 v. I així mateix ho comunicaran als consellers barcelonins a través d'una carta. AML, Reg. 742, fol. 79 v- 80.

¹¹⁵Carme BATLLE, *La Crisis social y económica de Barcelona a medianos del siglo XV*, cit., I, p. 172.

*«Anuario de Estudios Medievales», 34/2 (2004), pp. 831-873.- ISSN 0066-5061.

oligarquies urbanes, això sense parlar del cada cop més descarat antagonisme conceptual entre el monarca, amb ànsies absolutistes, i les classes urbanes dirigents, engegades per mantenir-se al poder sense cedir ni un mil·límetre més de l'imprescindible, ni davant del rei, ni molt menys davant la gabella de la Busca.

És a partir d'aquests fets que només s'entén que Alfons el Magnànim accedís a les demandes de Galceran de Requesens d'imposar l'entrada de la Busca al govern de Barcelona, per un costat perquè el rei desconfiava dels bigaires, i per un altre, els consells de Galceran per tal de pacificar diversos enfrontaments urbans havien funcionat prou bé altres cops (al 1451 instaura la insaculació a Menorca), i sobretot també cal tenir present la manca d'interès d'Alfons per els assumptes peninsulars, absort com estava en la política italiana.

El primer revés a l'oligarquia urbana, la Biga, doncs, es produeix quan el lloctinent suspèn les eleccions municipals barcelonines del 30 de novembre de 1453 i procedeix a nomenar els consellers per reial ordre, donant el poder al sector de la Busca moderada¹¹⁶, iniciant-se així al municipi de Barcelona una sèrie de reformes que perjudiquen notablement les classes més benestants. De fet, seguint les actes de la Diputació del General d'aquest període, que paral·lelament a l'ascens de la Busca al govern de Barcelona, s'anirà convertint en un baluard indiscutible dels interessos bigaires, veiem l'opinió que en tenen els seus diputats dels homes de la Busca, que consideren que al govern barceloní tant era posar-hi al capdavant *bochs com hòmens de vil condició*¹¹⁷. Aquest clima de tensió entre la Busca i la Biga, òbviament es transmet a les Corts de Barcelona de 1454-1458, essent ja lloctinent Joan de Navarra¹¹⁸, el futur Joan II.

Per un costat trobem el municipi de Barcelona que hi presenta els seus síndics, que la majoria buscaire al municipi aconsegueix que els siguin afins, i per un altre costat trobem la resta del braç reial de clara ascendència oligàrquica, que no està disposat a acceptar de cap manera les disposicions

¹¹⁶Jaume VICENS VIVES, *Notícia de Catalunya*, Destino, Barcelona, 1969, p. 45.

¹¹⁷Josep Maria SANS TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, p. 125.

¹¹⁸El germà d'Alfons el Magnànim, Joan de Navarra, accedeix a la lloctinència catalana l'any 1454, quan Alfons IV revocà la lloctinència general a Galceran de Requesens, substituït de la reina Maria, i seguirà duent una política afavoridora dels interessos de la Busca, fet que incrementarà encara més les tensions entre el monarca i els ciutadans honorats de tot el país. Julio VALDEÓN, *Los Trastámaras, el triunfo de una dinastía bastarda*, Madrid, Ed. Temas de Hoy, 2001, pp. 233-252.

dels dits síndics de Barcelona, a més de la poca afinitat que mostren tant el braç eclesiàstic, i sobretot el nobiliari vers els síndics barcelonins, car en aquests dos estaments s'hi trobem molts familiars i amics de l'oligarquia barcelonina¹¹⁹. De fet, l'endemà de l'elecció dels síndics barcelonins, els partidaris de la Biga ja havien protagonitzat la seva particular escissió del braç reial, convencent als síndics de Lleida, Girona, Perpinyà i Vic, entre altres, de no acceptar els representants de la Busca. Els arguments emprats per desacreditar els síndics buscaires es basaven en que aquests no podien representar la ciutat de Barcelona, i molt menys formar part de l'estament reial, perquè no havien estat pas elegits per el Consell de Cent, com estableixen la costum, sinó que foren elegits per uns regidors i una assemblea creada per el monarca, a través de la mediació de Galceran de Requesens, i per tant més que síndics són oficials reials, i en conseqüència sense dret a intervenir en les corts. De res serviren les queixes dels representants barcelonins, que revocaren aquest argument¹²⁰ i enviaren cartes a les principals ciutats dissidents, com Girona, Perpinyà, Puigcerdà, Lleida, Tortosa, Cervera, Vic i Manresa¹²¹.

De ben poc va servir aquesta voluntat de Barcelona de calmar els ànims dins del braç reial, perquè ni les queixes al rei de la forta pressió a que estaven sotmesos, ni els intents de diàleg, van poder evitar els atacs frontals dels partidaris de la Biga, alguns cops fins hi tot públicament, com faran els síndics de Perpinyà. Menció a part es mereix el síndic de Lleida, Pere Cardona, que com ja hem vist pertanyia a una de es famílies amb més prestigi dins de l'élite local, de qui els buscaires es queixaran reiteradament d'agafar-se aquest assumpte amb massa passió, i acusaran a la Biga d'haver-lo convençut, juntament amb la col·laboració de l'abat de Ripoll per atacar-los frontalment i paralitzar així el ritme de les corts¹²².

Al final, durant el mateix 1454, Joan II es va veure forçat a intervenir-hi. En el cas de Lleida el lloctinent reial demana als paers i al

¹¹⁹Carme BATLLE, *La Crisis social y económica*, pp. 334- 35.

¹²⁰Els representats barcelonins es queixaran al rei tot dient: "Los síndichs de Leyda, Perpinyà, Vich e Vilafrancha de Conflent e altres sens paçio propia e particular esser e no induhits haguessen prevista e entessa la materia de que impertinentment e sens interessar algu han protestat e feta salvetat contra los síndics de Barchinona (...), ni poder fer, dir e allegar res en nom o representacio de Braç e fer o atemptar lo contrari es mes atreviment e temeritat que raho (...)", *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, pp. 362-365.

¹²¹Carme BATLLE, *La Crisis social y económica*, p. 332.

¹²²Carme BATLLE, *La Crisis social y económica*, p. 332.

consell general que no posin més través al funcionament de les corts. Però els problemes continuen, i el síndic de Lleida, Pere Cardona, sembla que fins hi tot s'agafa l'assumpte com un problema personal, com un atemptat al poder de la seva classe, i juntament amb les altres ciutats no admet als síndics de Barcelona, sense consultar-ho del tot als prohoms de Lleida, fet que li valdrà una gran esbrancada en la propera carta que la ciutat li escriu¹²³. Malgrat tot, pocs dies després, el trenta d'octubre, els paers de Lleida, després de la deliberació amb el consell especial, informen al seu síndic que continui oposant-se a l'actuació dels síndics de Barcelona, però que deixi clar que no és la voluntat de la ciutat de Lleida oposar-se al rei, ni als seus desitjos¹²⁴.

Com no hi havia manera de continuar les corts sense consens dins el braç reial, el rei de Navarra aprofità el seu viatge a Aragó per passar per Lleida el més de novembre següent, i "*amb molt bones paraules*" recrimina la seva posició en el conflicte als membres del consell especial, i els demana que canviïn d'idea. Ells li responen que no tenen autoritat per fer-ho si el consell general no ho vol. Joan de Navarra els adverteix que això és perjudicar-lo a ell i al Principat, i els invita fins al seu retorn a repensar-se la seva posició i acceptar els síndics de Barcelona. Immediatament Lleida fa venir Pere Cardona, i ell explica davant del consell el succeït fins llavors a les corts. Finalment, el consell general arriba a la conclusió que seguiran endavant amb la seva política, perquè creuen que lluny de perjudicar al rei el beneficien¹²⁵.

I realment fou així, com es dedueix de les múltiples referències que podem extreure dels processos de corts d'aquest període, perquè malgrat els canvis produïts en els síndics barcelonins al maig de 1455, amb la intenció de fer callar, a través de les noves eleccions, els que acusaven a la Busca d'imposar uns representants que eren uns simples oficials reials¹²⁶, les protestes van continuar pràcticament fins al final de les infortunades corts.

Totes les propostes sorgides de la iniciativa dels síndics de Barcelona, sovint reflectint els temes més candents del partit popular, com la implantació

¹²³AML, Reg. 742, fol. 140.

¹²⁴AML, Reg. 742, fol. 141.

¹²⁵AML, Reg. 742, fol. 142 v. "proservans en la oppinió que tots temps han aguda en lo present fet. Acordaren e deliberaren la dita instància deure éser proseguida per lo dit Pere Cardona fins a deguda conclusió, crehems fermament que proseguir la dita instància es fer servey al Senyor Rey e beneficia a la sua cosa pública del Principat de Cathalunya".

¹²⁶Carme BATLLE, *La Crisis social y económica*, pp. 334- 35.

d'una política proteccionista o la devaluació monetària, van haver de fer front a una oposició aferrissada dels partidaris bigaires, que no es cansaven de repetir durant les sessions de 1455, sovint capitanejats pels síndics lleidatans, que els primers atemptaven contra les lleis i costums del país, a més d'haver estat elegits contra els privilegis de la ciutat de Barcelona¹²⁷. Així, sovint mostren en forma de greuge el descontentament contra la política monetària¹²⁸ endegada per la Busca, esdevenint un element més de torbació i un entrebanc afegit per la resolució dels dits greuges, condició indispensable per poder realitzar el donatiu reial.

Dins les corts es crearan doncs, dos grups cada cop més polaritzats, cada cop més irreconciliables entre ells. Per un costat trobem el bloc encapçalat per els representants barcelonins, i secundat per altres ciutats pròximes als interessos de la Busca, com Manresa, Prats del Rei, Sant Pere d'Or, Cambrils, Cervera, Camprodon, Berga, Torroella de Montgrí, Pals i Arbós¹²⁹, i per l'altre costat trobem els components del bloc bigaire, que compta amb el suport incondicional de les ciutats de Lleida, Perpinyà, Tortosa, Vilafranca del Conflent, Puigcerdà, Vilafranca del Penedès¹³⁰, i també Girona i Vic, malgrat trobar-los fent costat puntualment a Barcelona en certes ocasions¹³¹. La situació és tant crítica que cada grup al no aconseguir posar-se d'acord amb l'altre, nomena els seus propis representants dins el braç reial per tractar els assumptes que han estat motiu de discòrdia, que val a dir són gairebé tots.

Estan així les coses cal entendre que el ritme de les corts es veia tot sovint aturat, car les propostes presentades per un grup no eren acceptades per l'altre, i viceversa. La situació començava a ser enutjosa per el monarca, que veia com es retardava l'arribada del donatiu a causa del boicot de la Biga.

¹²⁷“(…) aquells qui vuy en die se dien regidors e administradors de aquesta ciutat son stats nominats (…) contra forma de privilegis e ordinacions de la ciutat (...).E nominats contra forma de privilegis de la dita ciutat e contra forma dels dits privilegis han regit e administrat en tant que no poden ni deven esser dits consellers, abans son purament oficials reyal. Per lo semblant conclouse manifestament que los quis dien sindichs per Barchinona no son abils per a entervenir en Cort”. *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, pp. 369- 373.

¹²⁸*Cortes de los Antiguos Reinos*, XXIII, p. 241.

¹²⁹*Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, pp. 375-379, XXIII, pp. 335-336.

¹³⁰*Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, pp. 404- 405, XXIII, p. 283.

¹³¹En el cas de Girona l'any 1554 es posa en una ocasió al costat de Barcelona, vegeu: *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, p. 378. Vic, al 1456 farà el mateix. Vegeu de la mateixa col·lecció: XXIII, pp. 335-36.

Finalment, el 9 d'abril de 1456, gràcies a la intervenció del braç eclesiàstic, les corts van oferir un donatiu a Alfons IV de 400.000 florins, amb la condició que retornés al Principat. Però aquesta pretesa unitat de criteri dins les corts, i per extensió dins del braç reial no va durar gaire. Ben aviat la Biga i els representants de la Diputació del General enviaren a Nàpols a Pere Dusay, bigaire destacat, fet que va molestar enormement als representants barcelonins, que no el van acceptar com un ambaixador oficial. Tot plegat va tornar a posar de manifest, pràcticament a les acaballes de les corts, que cada cop els dos blocs enfrontats estaven més dividits¹³². Simultàniament la Biga es va anar fent forta a la Diputació del General, arribant a tenir-ne pràcticament el control, i esdevenint així un futur baluard contra les aspiracions de la Busca, i també contra la monarquia, tal com succeirà durant la Guerra Civil iniciada al 1462.

Les corts, doncs, havien resultat un autèntic fracàs. Després de successius aplaçaments, finalment es clouen deixant un regust ben amarg a tothom. El país s'estava polaritzant cada cop més, i les picabaralles dins del govern barceloní van acabar transcendent fora del braç reial, i afectant tots els sectors socials. Si a aquest ja de per sí abrupte panorama hi afegim les tensions al camp amb els pagesos remences, la intransigència de la monarquia i el clar suport a la causa buscaire, a més de les contínues epidèmies i problemes econòmics que assolen el país, tenim ja preparat un autèntic còctel a punt d'esclatar. Les portes de la guerra estaven obertes de bat a bat.

Veiem doncs, que ens trobem davant d'un dels moments més delicats que ha viscut el Principat, on el paper que hi va desenvolupar la ciutat de Lleida mereixia dedicar-li una atenció especial.

Així hem vist els problemes que va ocasionar Pere Cardona als representants barcelonins i els seus partidaris, reflex de la gran força de l'oligarquia lleidatana, no solament dins la ciutat, sinó arreu del país, fet que contribueix a explicar també la tímida capacitat de reacció dels sectors menys afavorits dins la Paeria. Malauradament no disposem de cap llibre del consell general ni cap altre registre que ens sigui prou útil per poder seguir la trajectòria de Cardona a les corts. A partir del maig de 1455, més o menys coincidint amb els canvis que es produeixen al consistori barceloní, ja trobem

¹³²Carme BATLLE, *La crisis social y económica*, pp. 337-338.

com a síndics a corts a Francesc del Bosch i Jaume Riquer¹³³, que per la seva part també contribuiran a complicar l'existència als partidaris buscaires, encapçalant sempre, tal com hem vist, postures en contra seva¹³⁴.

2.9. Els sous que reben els síndics a corts

Malgrat que sembli talment una curiositat, la veritat és que aquest tema té més importància del que aparenta. D'entrada els síndics, tal com apunta Palos¹³⁵, han de fer front a nombroses despeses: emetre correus, i no sempre per la via més econòmica si prou presa corre, menjar i dormir en la ciutat on es celebren corts, vestir-se de forma adient, etc. A més cal tenir en compte que en la ciutat en que es celebrava corts tot els preus pujaven de cop, i que sovint els diners que la ciutat els facilitava no arribaven pràcticament per a res. És per això, i també per l'alta responsabilitat que suposava sense rebre'n res a canvi, que Palos creu que, almenys per als segles XVI i XVII, molts cops a les ciutats els deuria costar molt trobar qui estigués disposat a exercir aquestes funcions.

La realitat que trobem al segle XV sembla en gran mesura diferent. El sous no és que donessin per moltes alegries¹³⁶. Malgrat tot, sembla que

¹³³Última referència de Pere Cardona data del 24 de maig de 1455. En la propera referència de la participació Lleida a les Corts de Barcelona, del 10 i 12 de desembre de 1455 ja trobem com a síndics a Jaume Riquer i Francesc del Bosch. *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, pp. 416, 482-484.

¹³⁴Els dos síndics lleidatans al 1456, expressen que “no cencenten tacite ni exprese en los greuges donats o donadors per qualsevol Bras o stament de la dita cort o universitat o persona singular de qualse vulga ley o condicio sien que don ni haie donat greuges o greuge que sie ne toc en qualsevol manera, ni facen ni vist fer contra los privilegis de la defensio de la ciutat de Leyda, ni altres privilegis, libertats, usos, custums, practiques, observances, stils, immunitats de la dita ciutat”. *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXIII, p. 301. Uns mesos més tard, a el 14 d'abril Francesc del Bosch exigirà al braç reial que li donin una còpia de la cèdula presentada per els representats de Barcelona, “per que deliberar e dir son parer sobre lo contengut en aquella”. De la mateixa col·lecció, XXIII, pp. 335-336. El 8 de maig del mateix any, Francesc del Bosh, amb el suport dels síndics de Girona i Perpinyà, torna a carregar contra els síndics de Barcelona, negant-se a acceptar la partida del Principat del lloctinent reial, al·legant que falten molts síndics i convé aturar els actes fins la seva arribada. De la mateixa col·lecció, XXIII, pp. 357-358. La seva postura, com un dels abanderats de la causa bigaire, li suposarà òbviamment els atacs dels representants barcelonins quan és ell qui fa una proposta a les corts, com succeeix al març de 1457. De la mateixa col·lecció, XXIII, pp. 425-426.

¹³⁵José Luis PALOS, *Un sector específico de diputados*, pp. 398-399.

¹³⁶AML, Reg. 414, fol. 33-35 v. “(...) que si ell anant tot sol en la misatgeria per instentació de son stat e que [millor] pogués star a sa honor e de la Ciutat, hagués de salari un florí e mig, e si n'Anthoni Cardona anava ab ell ensemps per missatger, entre ab dos haguessin quiscun un florí”. Finalment, però, com Anthoni Cardona no hi va, l'altre síndic reclama el mig florí promès, però la ciutat li respon que ja està prou carregada de deutes i que es tindrà que conformar

bona part de les despeses que els síndics tenen al lloc de celebració de les corts, encara que les han de pagar de la seva butxaca, normalment se'ls retorna aquests diners quan finalitzen les sessions de corts, sempre que aconseguixin justificar-los¹³⁷. Els diners facilitats als síndics sempre són directament controlats pels paers, els clavaris i el racional, que són els qui decideixen d'on els treuen¹³⁸. A més, aquests salaris sempre varien d'una vegada a una altra, essent el govern municipal qui decideix les quantitats que aquests missatgers han de cobrar¹³⁹.

Directament relacionat amb aquest tema monetari, doncs, va lligat el grau de valoració social de que gaudeixen aquests personatges, els síndics de corts. Si ens hem de fer ressò del que succeeix als segles XVI i XVII, com esmentàvem anteriorment, sembla que és pràcticament nul·la. En canvi per al segle XV, tal com esmenta B. Palacios en el cas aragonès, aquest càrrec gaudeix de molta estimació social, i normalment va lligat amb els més alts llinatges de la ciutat¹⁴⁰. En el cas de Lleida sembla que també és així. El que cobrin no sembla estar tant en primer pla com el prestigi que suposa ser elegit síndic, i sobretot poder intervenir a les corts fent valer les demandes d'un determinat grup o gabella ciutadana.

Els síndics també solen ser persones cultes i molt instruïdes, que com hem vist, sovint han desenvolupat altres càrrecs importants a la ciutat. No és d'estranyar que la pròpia reina Maria requereixi els síndics lleidatans per fer-los consultes sobre afers personals. Així, l'any 1451 la reina envia una carta als consellers de Lleida tot demanant la immediata presència a Barcelona dels síndics lleidatans, Johan Riambau i Barthomeu Maull¹⁴¹, i tot seguit els prohoms lleidatans decideixen només enviar-hi a Johan Riambau, i elaboren un minúscul memorial que expressa com s'han de comportar els síndics

amb el sou inicial". Altres cops els síndics s'han de conformar amb molt menys, XX lliures proporcionen els paers de Lleida a B. Maull i J. Riambau per anar a les Corts de Perpinyà celebrades al 1448. AML, Reg. 742, fol. 76 v. O fins a 50 lliures entre els dos en el cas de les Corts de Vilafranca. AML, Reg. 742, fol. 101 v.

¹³⁷AML, Reg. 742, fol. 98. L'any 1450 quan tornen de les Corts de Perpinyà, als missatgers Maull i Riambau se'ls abona els 40 florins que s'han gastat enviant tres correus a Lleida i per pagar al tragner que els ha portat la roba i altres objectes personals.

¹³⁸AML, Reg. 742, fol. 101 v.

¹³⁹Max TURULL, *La configuració jurídica*, pp. 311- 312.

¹⁴⁰Bonifacio PALACIOS, *La representación municipal en Cortes*, pp. 1241- 1267.

¹⁴¹AML, Reg. 742, fol. 105 v. "ella per certs arduus negocis subsegüents haze mester los dit síndichs per aconsellar la en los dits negocis, los quals requiren prompta provissió".

davant la lloctinent¹⁴². Però davant les queixes de la lloctinent, que reclama la presència de tots dos síndics, finalment la ciutat decideix tramatar-los hi, no sense abans haver redactat un nou memorial¹⁴³.

De fet, trobem també altres representants a corts d'altres ciutats, com per exemple Girona, en que els seus síndics també són reclamats per la reina Maria, per tal de donar-li consell, o per parlar en privat de determinats assumptes que afecten la ciutat¹⁴⁴.

2.10. Altres personatges relacionats amb els síndics a corts

No podíem deixar de tractar, ni que fos de passada tota una sèrie de personatges directa o indirectament relacionats amb el treball dels síndics a corts.

Així trobem el lloctinent de síndic¹⁴⁵, personatge que surt en contades ocasions en la documentació, i que realitza tasques de correu especial, narrant els afers succeïts a les corts als prohoms del consell especial.

Una alta figura que sens dubte també té gran importància és el sotsíndic. És a dir, un personatge encarregat de complir les funcions dels síndics a corts en absència d'aquests. Per exemple, en les corts de Vilafranca del Penedès, els síndics de Lleida no hi poden arribar a temps, i la ciutat hi trameta un notari, en Francesc de la Mora, per substituir-los, que hi va amb les mateixes condicions i obligacions¹⁴⁶.

Altres cops es prescindirà de donar-li aquest títol i la documentació només especifica que hi ha enviat un notari fins a l'arribada dels síndics, que cal suposar que només realitza tasques purament informatives per la ciutat, per bé que també rebí puntualment la categoria de síndic¹⁴⁷. Altres cops Lleida

¹⁴²AML, Reg. 742, fol. 106-106 v.

¹⁴³AML, Reg. 742, fol. 107 v.

¹⁴⁴El 30 de juny de 1446, la reina Maria, exercint de lloctinent reial, trameta una carta als prohoms gironins demanant-los que nomenin els síndics que han d'intervenir a les corts, car ella desitja parlar de certs afers molt importants amb ells abans d'iniciar-se les corts. Maria Josepa ARNALL, *Lletres reials a la ciutat de Girona*, II, p. 784.

¹⁴⁵AML, Reg. 742, fol. 2 v-3 v.

¹⁴⁶AML, Reg. 742, fol. 99.

¹⁴⁷AML, Reg. 742, fol. 62.

enviarà un notari per ajudar en temes legals a les deliberacions del braç reial¹⁴⁸.

2.11. Contactes amb altres ciutats per afers de les corts o per altres assumptes

La documentació sobre síndics també ens proporciona informació sobre altres temes que s'escapen dels objectius d'aquest estudi, però que intentarem resumir breument.

Sovint trobem documentats diversos contactes entre la ciutat de Lleida i altres ciutats del Principat, fet que pot aportar novetats en l'estudi de les comunicacions d'aquest tipus, ja que aquests contactes permeten fer-nos una idea del ben relacionats que estaven els municipis del braç reial entre ells, almenys durant els períodes de corts, i sempre salvant les dificultats que comportaven els desplaçaments llunyans, tant monetàries, com de risc personal per el correu, en especial en moments de brots de pesta, i també per les altes possibilitats d'ésser atacat i robat, elements que converteixen el treball dels dits correus en una professió de cert risc.

Així trobem diverses cartes entre la ciutat de Lleida i Cervera, o amb Barcelona, les més abundants, i amb la que normalment per difícil que sigui cal posar-s'hi d'acord¹⁴⁹, malgrat que en determinades ocasions trobarem les dues ciutats enfrontades, com ja hem vist anteriorment.

També trobem cartes amb la ciutat de Perpinyà, per exemple, i amb la de Girona, normalment per temes en relació a l'arribada dels síndics a les corts i a com pensen actuar-hi aquestes. Així, a mode d'exemple, trobem una carta que els prohoms de Lleida envien als jurats de Girona l'any 1450 durant el desenvolupament de les Corts de Perpinyà, en que Lleida demana als gironins que facin ús de la seva antiga amistat, i recolzin la ciutat en aquells temes tractats a les corts que poden resultar un greuge per Lleida¹⁵⁰. De fet, uns anys més tard, durant les controvertides corts de Barcelona de 1454-58, veurem que malgrat que inicialment els missatgers de Girona es posen al costat de les decisions capitanejades per els síndics barcelonins afins a la

¹⁴⁸AML, Reg. 742, fol. 70.

¹⁴⁹Al 1448 la ciutat de Lleida tramet a Barcelona al notari Pere Altet per tal de continuar la confederació de les dues ciutats per a les corts de Perpinyà. AML, Reg. 742, fol. 70. També hi trobem cartes amb la ciutat de Barcelona on aquesta dona bones mostres de col·laboració. AML, Reg. 742, fol. 79 v.

¹⁵⁰AML, Reg. 742, fol. 80 v- 81.

gabella buscaire¹⁵¹, ben aviat es desmarcaren d'aquesta postura, i en successives reunions de 1456 els trobarem fent costat als síndics lleidatans¹⁵².

2.12. L'estat d'empenyorament de les finances urbanes

Voldríem finalitzar aquest estudi parlant d'un tema que es fa reiteratiu a la majoria de documents estudiats, la precària situació econòmica en que es troba la ciutat.

Ja hem vist com a través dels memorials el síndics demanaven a la reina Maria que els retornés els diners deixats per fer front a determinats pagaments, perquè la ciutat en tenia gran necessitat. També veiem que intenten evitar despeses per tots costats. Així, durant les Corts de Tortosa fan retornar el notari que havien enviat a Barcelona per tractar temes d'actuació conjunts a les corts al considerar que és una despesa innecessària¹⁵³. Al 1446 la situació comença a ser lamentable, quan per trametre els síndics a les Corts de Barcelona inicialment es pensa en recórrer als diners destinats a les obres de reparació del pont¹⁵⁴, malgrat que després no sigui necessari fer-ho. Sovint també recorren a l'estalvi de correus i a acumular diverses cartes i trametre-les conjuntament¹⁵⁵, amb la corresponent pèrdua de temps que això suposa.

La documentació municipal en proporciona nombroses referències sobre aquest estat lamentable en que es troben les finances urbanes. Per exemple al 1440, quan la ciutat ha de fer efectiu un donatiu de mil lliures promès a la reina Maria i es veu necessitada dels diners destinats a la reparació dels murs per tal de poder satisfer el deute, malgrat l'oposició tant del degà i del Capítol¹⁵⁶.

¹⁵¹En la sessió del 10 de gener de 1455, els síndics i sotsíndics de les ciutats de Lleida, Tortosa, Perpinyà, Vic i Vilafranca del Conflent, presenten dos cèdules contra els síndics de Barcelona. Paral·lelament aquests es defensen de les acusacions que neguen la seva legitimitat, amb el suport dels síndics i sotsíndics de Girona, Manresa, Prats del Rey, Sant Pedor i l'Arbós, *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXII, pp. 375-379.

¹⁵²En la sessió del dos de gener de 1456, el bloc format per els síndics de Lleida, Girona, Perpinyà, Vilafranca del Penedès, Vilafranca del Conflent i Colliure, no consentiren a la *suplicació* que presenten al lloctinent reial, el rei de Navarra, els síndics de Barcelona els seus aliats en representació del Braç reial. *Cortes de los Antiguos Reinos*, XXIII, p. 283.

¹⁵³AML, Reg. 742, fol. 49 v.

¹⁵⁴AML, Reg. 742, fol. 61 v.

¹⁵⁵AML, Reg. 742, fol. 95.

¹⁵⁶AML, Reg. 416, fol. 5-7.

També trobem una magnífica demostració de l'estat sota mínims de les finances urbanes, quan al 1450 els consellers lleidatans demanen a la reina Maria que traslladi les corts a Lleida i ella exigeix un donatiu per part de la ciutat per tal de fer efectiu el dit trasllat, els prohoms li responen que “tants es la pobressa de aquesta Ciutat que no sinth trobe per a la dita subvenció, si no for poch e tant poch que quasi es no res”¹⁵⁷.

Malgrat que cal tenir present que més d'un cop la ciutat deu exagerar aquesta situació de precarietat de mitjans, sí que és cert, com hem vist, que tot el Principat pateix les conseqüències d'una greu crisi econòmica, com bona part d'Europa¹⁵⁸, sobretot a partir de 1445, quan s'entra en la fase més aguda de la depressió, que es perllongarà durant la resta de la centúria¹⁵⁹.

El fet és que Lleida, com la majoria de ciutats reials, passa en aquest període un moment d'estrangulament econòmic, fet que farà créixer encara més les tensions entre grups municipals, ja de per sí prou enceses.

I és que des de meitats del segle XIV i durant bona part del segle XV la situació de les finances municipals és molt crítica. Les causes d'aquesta greu crisi econòmica són diverses: cicles de pestilència, moments de davallada del comerç, etc., però sens dubte la principal causa d'aquest estrangulament gairebé crònic pel que passen la majoria de ciutats reials en aquest període es deu, a part de la dubtosa gestió de les oligarquies urbanes, a la forta pressió que el municipi ha de suportar per poder afrontar les contínues i cada cop més quantioses i seguides demandes reials¹⁶⁰. La monarquia es veurà cada cop més necessitada de diners, i el seu patrimoni, sovint ja alienat en bona part per poder cobrir les seves despeses, no podrà cobrir tots els seus deutes que la política expansionista i bel·ligerant d'homes com el Magnànim no farà més que contribuir a augmentar. Serà llavors quan podríem dir que neix una nova fiscalitat¹⁶¹, en que el monarca exigirà cada cop més diners a les seves ciutats,

¹⁵⁷AML, Reg. 742, fol. 79.

¹⁵⁸Guy BOIS, *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistémica*, València, Universitat de València, pp. 63-116.

¹⁵⁹Jaume VICENS VIVES, *Noticia de Cataluña*, p. 24.

¹⁶⁰J. MORELLÓ, *La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona: Valls a principis del segle XV*, in M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ (ed.), *Fiscalidad Real y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*, Barcelona, CSIC, 1999, pp. 219-228.

¹⁶¹Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya. Segles XII-XIV*, Ed. Eumo, 1995, pp. 110-130. Vegeu també Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ; Pere ORTÍ, *La Corona en la gènesis del sistema fiscal municipal en Catalunya (1300-1360)*, in “Col·loqui Corona, Municipis i Fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana”, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

que aquestes voldran aconseguir per tal de poder fer-se amb més privilegis i no perdre el favor reial. Aquesta situació portarà finalment en la majoria de casos a situacions extremes d'insolvència, perquè les noves vies per aconseguir aquests diners, contribuiran encara més a l'endeutament crònic del municipi. Estem parlant de la venda de censals i violaris¹⁶², així com també de la necessitat de l'aplicació de nous instruments fiscals, les imposicions, impostos gravats sobre productes de primera necessitat, com el blat, la carn, el peix, l'oli, el vi..., que cada ciutat adopta a la seva manera, sempre però, amb el consentiment del rei¹⁶³, amb la finalitat de recollir més diners per poder destinar-los directament al pagament dels diners reclamats pels monarques, o bé, a diferents aspectes de la vida ciutadana, com per exemple la reparació dels murs de la ciutat. Sovint, però, com hem vist els dos aspectes solen barrejar-se. Així, trobem que els diners destinats a la reparació dels murs finalment es donen a la reina Maria, i altres cops la ciutat a través dels seus síndics a corts, intentarà aplaçar els terminis d'entrega del donatiu reial o entrarà en disputes més o menys aferrissades amb la resta del braç reial sobre l'import de la quantia d'aquest, perquè senzillament, ni amb censals ni amb imposicions, que a jutjar per l'extensa documentació que en fa referència en els llibres del consell general de la primera meitat del segle XV són de vital importància dins el sistema de finançament urbà, la ciutat no sembla sortir-se'n amb massa èxit.

3. CONCLUSIONS

La documentació vinculada amb els síndics o missatgers enviats a corts permet relacionar les Corts Catalanes i les ciutats. Entre els diferents aspectes relacionats amb aquest tipus de documentació, resulta especialment interessant poder analitzar les relacions de les principals ciutats que intervenen a les Corts, i respecte al tema que ens interessa, els contactes que manté Lleida amb Barcelona. Si bé les dues ciutats tendeixen a col·laborar, en determinades ocasions el benefici d'una esdevé el perjudici de l'altra, en

¹⁶²Pere VERDÉS, *La consolidació del sistema fiscal i financer municipal a mitjans del segle XIV: el cas de Cervera*, in Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ (ed.), *Fiscalidad Real y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*, Barcelona, CSIC, 1999, p. 216. Vegeu també Max TURULL, *La configuració jurídica del Municipi Baix-Medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, Fundació Noguera, Barcelona, 1990.

¹⁶³Vanessa GIORGIO, *Villes, impositions, et privilèges royoux (1387-1405)*, in Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ (ed.), *Fiscalidad Real*, citat. pp. 282- 286.

especial en temes concernents a privilegis, o també en discòrdies sobre els donatius reials, per exemple. Aquesta tensió entre les dues municipalitats esdevindrà especialment tibant, durant les Corts de Barcelona de 1454-1458, coincidint amb l'arribada de la gabella de la Busca al govern barceloní. Així, els síndics lleidatans enviats a corts dirigiran juntament amb altres ciutats catalanes, com Perpinyà i Girona, una lluita oberta contra els síndics buscaires, que amb l'ajut dels altres dos estaments, i sobretot dels diputats del General de Catalunya, suposarà pràcticament el col·lapse de les corts.

Però sens dubte un dels temes més interessants sorgits d'aquest estudi és aprofundir en el coneixement del govern municipal de les ciutats reials del Principat. De fet, el nostre interès es concentra sobretot en la composició d'aquest govern a la ciutat de Lleida, arribant a la conclusió que la mà major domina perfectament el municipi lleidatà, malgrat els intents dels altres sectors urbans, en especial la mà mitjana, d'aconseguir una major representació dins tots els àmbits municipals. L'oligarquia urbana controla tots els sistemes electorals, tenint en conseqüència un paper predominant tant en el consell general, com en la resta d'oficis municipals, on la presència de les altres mans és més tolerada, malgrat no deixar d'existir un fort control per part del patriciat urbà. Aquest domini també es veu perfectament en l'elecció dels síndics enviats a les corts, i també en els membres que integren els consells especials.

Relacionat amb aquest darrer aspecte trobem la figura del síndic municipal enviat a les corts, uns personatges (que en el cas estudiat seran dos per cada cort) que donat l'alt grau de responsabilitat de la seva tasca respondran sempre al perfil d'homes doctes i responsables, i normalment almenys un d'ells disposa d'experiència prèvia en altres convocatòries, o ja han format part del govern municipal, i sovint del consell especial. Alguns ja han estat paers, —o ho seran posteriorment o fins hi tot coetàniament al desenvolupament del seu sindicat—, a més de ser uns grans coneixedors de les lleis i costums del país (de fet gairebé sempre un dels dos síndics era doctor en lleis, mentre que l'altre serà un ciutadà honrat). Així, sempre trobem exercint aquests càrrecs membres de la mà major, i per tant aquest grup social és l'únic que té representació a les corts, amb el lògic descontentament de la resta de gabelles ciutadanes.

Així doncs, resulta fàcilment deduïble que és essencial controlar qui s'envia a les corts, d'aquí la importància de conèixer el sistema d'elecció dels síndics i també del consell especial, consell compost per un grup reduït de sis a dotze ciutadans. Si bé el mètode d'elecció dels missatgers es caracteritza

per la participació de tots els membres del consell general, convé ressaltar que la proporció de la mà major respecte les altres sempre és més gran, cosa que explica que normalment els elegits siguin persones del seu grup. El sistema emprat és el de l'escrutini o *caxó*, de manera que aquell qui tingui més vots, serà elegit com a síndic. Finalment veiem que les regles del joc donen el seu fruit, perquè tots els síndics escollits durant el període estudiat (1435-1458) pertanyen a les grans famílies ciutadanes, a l'élite social lleidatana.

Respecte a la composició del consell especial hi trobem tan membres de la mà major, com de la mà mitjana, però els primers sempre seran més en proporció (aproximadament el 75% de consell). Es reserva una petita porció, el 25% restant, per als representants de la mà mitjana.

Ni els interessos de la monarquia, ni l'exemple barceloní, on la *gabella* de la Busca anirà guanyant terreny, serveixen per catapultar els sectors menys afavorits al govern municipal de Lleida. Per tant, veiem que malgrat els intents dels grups socialment menys forts de fer-se paulatinament amb el control del municipi, en el cas lleidatà no van pas fructificar, i la Paeria sempre va continuar en mans de la mà major.

Un altre aspecte important del que ens fem ressò és l'estudi del memorials o instruccions que la ciutat dona als síndics a corts. A través d'ells veiem que la capacitat de reacció dels síndics és molt limitada, malgrat tenir permís del consell general per poder prendre determinades decisions. El cert és que la ciutat a través del consell especial els controla de ben a prop: s'especifica sempre tots els temes que els síndics han de tractar a les corts (majoritàriament peticions de resolucions de greuges i demanda de privilegis al rei), i qualsevol proposta de les altres ciutats o del monarca, i per descomptat qualsevol aspecte relacionat amb el donatiu reial l'han de comunicar a la ciutat, i mai, sota cap aspecte se'ls permet actuar sense consultar, essent durament esbrancats si així no ho fan.

Així doncs, és fàcil adonar-se de la gran importància d'aquests documents, d'altra banda escassament estudiats, perquè ens faciliten un material exquisit per a l'estudi de temes municipals en relació amb les corts. Els memorials constitueixen també una bona font per resseguir les demandes petitàries per part de la monarquia davant les corts, podent estudiar amb detall tant les quantitats demanades, així com les que el Principat oferirà.